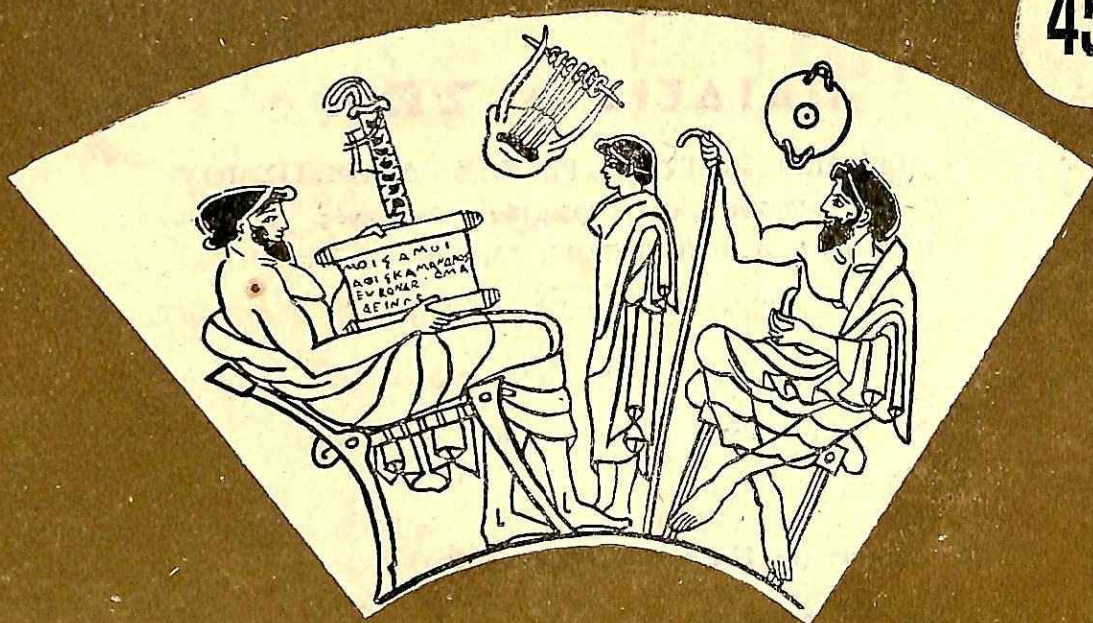

ΠΑΙΔΕΙΑ

ζωή

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1955

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ - Ε. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ

- Αυτοδιοίκηση, και όχι ύποτελεια 'Η Διεύθυνση
- 'Η «Γραμματική της Νεοελληνικής» του Hubert Pernot (II) Κ. Π. Καβάφης
- 'Η θέση του C. G. Jung στην 'Ιστορία της Ψυχανάλυσης... Κ. Β. Νικολάου
- 'Εθνική και ξένη παιδεία Roger Millieux
- Πλάτωνος «Εὐθύδημος» (II) Β. Ν. Τατάκης
- Βιβλιοκρισία Ε. Π. Παπανούτσος
- Νέα Βιβλία.
- Περιεχόμενα του Δ' τόμου (1955).

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΩΛΗΣΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ Ι. Ν. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ, Στοά 'Αρσακείου

ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ - ΕΡΕΥΝΑΣ - ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ

Εκδίδεται τὴν 1η ἐβδομάδα κάθε μηνός.

Διευθυντής: Ε. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ, Ἀρτοτίνης 6. Τηλ. 71-135

Ἀλληλογραφία καὶ ἐμβάσματα :

Ε. Π. Παπανοῦτσον, Ἀρτοτίνης 6 — Ἀθήνας

Ἑτησία συνδρομή (ἀρχίζει τὴν 1ην Ἰανουαρίου):

Διὰ τὸ ἔτος 1955 δραχ. 75.

Τόμοι προηγούμενων ἐτῶν :

1947	ἄδետος	δραχ.	75	πανόδետος	δραχ.	95
1948	»	»	75	»	»	95
1949	»	»	75	»	»	95
1950	»	»	75	»	»	95
1951	»	»	75	»	»	95
1952	»	»	75	»	»	95
1953	»	»	75	»	»	95
1954	»	»	60	»	»	80

Τιμὴ τοῦ παρόντος τεύχους

Δεκεμβρίου 1955 δραχ. 6

Διευθύνσεις σύμφωνα με τὸ ἄρθρον 6 § 1 τοῦ Α.Ν. 1092/1938:

Διευθυντής καὶ ἐκδότης τῆς «Παιδείας»: Ε. Π. Παπανοῦτσος, Κατοικία: Ἀρτοτίνης 6.
Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Π. Σαββίδης, Κατοικία: Β. Τζαφέρη 2.

ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

Μηνιαῖο Περιοδικὸ Μελέτης—Ἑρευνας—Διαφωτισμοῦ

ΕΤΟΣ Δ' — ΑΘΗΝΑΙ, ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1955 — ΤΕΥΧΟΣ 45

Αὐτοδιοίκηση, καὶ ὄχι ὑποτέλεια

Θεωρεῖται (καὶ ἔτσι θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι) ἐγγύηση γιὰ τὴν ἀδιάβλητη ἀπονομή τῆς δικαιοσύνης ὁ θεσμὸς τῶν ἱεραρχικὰ διαβαθμισμένων «Συμβουλίων» στὴ διοίκηση τῆς παιδείας. Ἀφοῦ τὰ «Συμβούλια» ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὑπαλλήλους καὶ χωρὶς τὴ δική τους πρόταση ἢ ἀπόφαση τὸ Σύνταγμα δὲν θεωρεῖ ἐγκυρή καμιά διοικητικὴ ἢ πειθαρχικὴ πράξη (διορισμός, προαγωγή, μετάθεση, ποινὴ), ὑποτίθεται ὅτι ὁ ἐκπαιδευτικὸς λειτουργὸς προστατεύεται ἀπὸ τὶς αὐθαιρέσεις καὶ τὶς φαυλότητες τῶν κομματικῶν ἢ ἄλλων φατριῶν καὶ μπορεῖ νὰ δίνεται στὸ ἔργο του ἀπερίσπαστος ἀπὸ ἀνοίξεις ἐπεμβάσεις.

Μὲ τὸ πνεῦμα τοῦτο δημιουργήθηκαν τὰ κάθε λογῆς συλλογικὰ ὅργανα στὴ διοίκηση τῆς παιδείας καὶ πάνω ἀπ' ὅλα τὸ «Ἐκπαιδευτικὸ Συμβούλιο», κατὰκτηση τοῦ Κλάδου ἱστορικῆς, «Ἀρειας Πάγος» τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ποὺ ὑποτίθεται (γιατὶ ἔτσι θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι) ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς ἀριστεῖς τῆς παιδείας—ἀριστεῖς ὄχι μόνο στὴν ἐπιστημονικὴ μόρφωση, ἀλλὰ καὶ στὸ ἦθος. Ἀπὸ ἀνθρώπους δηλαδὴ ποὺ ἔχουν τὸ κῦρος καὶ τὸ ἀνάστημα ν' ἀποκρούουν τὶς ἀξιώσεις τῶν κομματαρχῶν καὶ ν' ἀποφασίζουν γιὰ τὴν τύχη τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν ἀντικειμενικά, ἀμερόληπτα, δίκαια. Μὲ γνώμονα καὶ μέτρο μοναδικό: τὸ συμφέρον τῆς ἐλληνικῆς παιδείας.

Ὅτι ἡ πραγματικὴ κατάσταση ἀπέχει πολὺ ἀπ' αὐτὸ τὸ ἰδανικὸ καθεστῶς—σήμερα μάλιστα περισσότερο ἀπὸ οποιαδήποτε ἄλλη ἐποχὴ τοῦ δημόσιου βίου τῆς χώρας μας—εἶναι ἀτυχῶς μιὰ πικρὴ, πολὺ πικρὴ ἀλήθεια, ποὺ πείρα τῆς πικρῆς, πολὺ πικρῆς ἔχουν λάβει (ποῖδες πολὺ, ποῖδες λίγο) ὅλοι οἱ ἐκπαιδευτικοὶ μας. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται νὰ στηλιτεύσουμε τώρα τὸν διοικητικὸ μας ἐκτραχηλισμό. Ἄλλο εἶναι τὸ θέμα. Θέλομε νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴ συνθήκη τῶν διοικητικῶν συμβουλίων τῆς παιδείας καὶ γιὰ τὶς ἐγγυήσεις ποὺ παρέχει ὁ τρόπος μετὰ τὸν ὁποῖο τὰ ὅργανα αὐτὰ διαμορφώνονται γιὰ νὰ λειτουργήσουν.

Ὁ ἐκπαιδευτικὸς κλάδος δὲν αὐτοδιοικεῖται στὴν Ἑλλάδα. Δηλαδὴ τὰ μέλη τῶν Διοικητικῶν Συμβουλίων τοῦ δὲν εἶναι ἀποκλειστικά καὶ μόνο ἐκπαιδευτικοί. Ἴσως αὐτὴ νὰ ἦταν ἐξ ἀρχῆς ἡ πρόθεση τοῦ νομο-

ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ, 1955—21

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΓΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
ΔΩΡΕΑ 20.8.85
ΗΜΕΡΟΜ. 28.8.85
ΑΡΙΘ. 28308

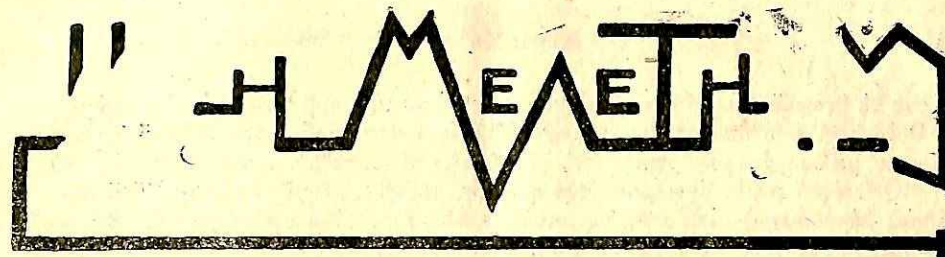
θέτη. Ἀλλὰ ποτὲ δὲν ὁλοκληρώθηκε. Γιατὶ πάντοτε ὑπάλληλοι διάφορων ἄλλων κατηγοριῶν ἔμπαιναν στὰ συμβούλια τῆς παιδείας καὶ μάλιστα ἔπαιρναν τὴ θέση τοῦ προέδρου. Παλαιότερα διοικητικοὶ (νομαρχιακοί), ἔπειτα δικαστικοί, ἐπὶ 4ης Αὐγούστου ἀξιωματικοί, σήμερα πάλι δικαστικοί. Ἀμιγῆς εἶχε μείνει μόνο τὸ Κεντρικὸ Ἐκπαιδευτικὸ Συμβούλιο. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ μπῆκαν ἀνώτεροι Δικαστικοὶ καὶ Νομικοὶ Σύμβουλοι τοῦ Κράτους, χάρις στὸν Δημοσιὸνπαλληλικὸ Κώδικα πού ἰσχύει σήμερα. Κ' ἔτσι ἔχει συντελεσθεῖ ἡ ... ὑποτελεια.

Τὸ σχῆμα τοῦτο θεωρητικὰ ἔχει στηριχθεῖ στὴν ἀντίληψη ὅτι ὅλοι οἱ κρατικοὶ λειτουργοί, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ποιότητα τῆς ὑπηρεσίας πού προσφέρουν ἢ τὴ θέση πού κατέχουν στὴν κοινωνία, ἀνήκουν στὴ γενικὴ κατηγορία τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου καὶ πρέπει νὰ διέπονται ἀπὸ τὸν ἴδιο κατὰστατικὸ Χάρτη. Καὶ στὴν ὑπόθεση ὅτι ὁ Δικαστικός, χάρις στὴν εἰδικὴ νομικὴ του μόρφωση καὶ στὴν ἰσοβιότητα πού ἔχει κατὰ προνόμιο ἀπὸ τὸ Σύνταγμα, εἶναι ὁ ἰκανότερος, ὁ πιὸ «ἀνεξάρτητος», ἐπομένως ὁ καταλληλότερος γιὰ νὰ ρυθμίζει τὶς διοικητικὰς ὑποθέσεις τῶν ἄλλων ὑπαλλήλων, ἐπομένως καὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν.

Ἀτυχῶς ἡ πράξις δὲν ἐδικαίωσε ὥστ' ὅρα τοῦτο τὸ θεωρητικὸ σχῆμα. Ὑπάρχουν φυσικὰ περιπτώσεις πού τὸ δικαστικὸ μέλος τῶν διοικητικῶν συμβουλίων τῆς παιδείας ἐκτελεῖ τὸ δύσκολο ἔργο του μὲ φωτισμένο πνεῦμα καὶ ἠθικὴν ἀκεραιότητα. Ἰδίως μὲ ἀνένδοτη ἀπέναντι στὶς κομματικὰς ἀξιώσεις στάση. Ἀλλὰ οἱ περιπτώσεις αὐτὲς δὲν ἀποτελοῦν τὸν κανόνα. Ὅχι μόνο γιατί ... ἄνθρωποι ἐπιτέλους εἶναι καὶ οἱ δικαστικοί, ὑποκείμενοι στοὺς πειρασμοὺς καὶ στὶς ἀδυναμίες τῶν ἄλλων. Ἀλλὰ κυρίως γιατί ξένοι πρὸς τὸ θέμα τῆς παιδείας βλέπουν τὶς ὑποθέσεις τῶν λειτουργῶν τῆς με στενὰ νομικὴ προοπτικὴ, μὲ μιὰν ἐπικίνδυνη πολλὰς φορές ἀκαμψία καὶ μὲ τὴν ὑπεροψία πού δημιουργεῖ στὴν ψυχὴ τους ἡ σπουδὴ τοῦ νομοθέτη νὰ τοὺς δώσει τόσο δεσπόζουσα θέση στὴ λειτουργία ὁλοκληρῆς τῆς διοικητικῆς μηχανῆς τοῦ Κράτους.

Κάποτε λοιπὸν τὸ αἶτημα τῆς ἀνεξαρτησίας πρέπει νὰ τεθεῖ ἔντονα στὴ Νομοθετικὴ μας ἐξουσία. Ὁ ἐκπαιδευτικὸς μας κόσμος διακαίεται ν' ἀξιώσει εἰδικὴ μετὰχείριση ἀπὸ τὴν Πολιτεία. Τοῦτο σημαίνει : νὰ ἐξαιρεθεῖ ἀπὸ τὸν ἰσοπεδωτικὸ Δημοσιὸνπαλληλικὸ καὶ ν' ἀποκτήσῃ τὸν δικό του, τὸν ἀποκλειστικὸ δικό του Κώδικα. Αὐτοδιοίκηση, στὴ θέση τῆς σημερινῆς ὑποτελείας.

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

Ἡ «Γραμματικὴ τῆς Νεοελληνικῆς» τοῦ HUBERT PERNOT (II)*

Τὸ τρίτον κεφάλαιον τοῦ Β' Μέρους τῆς Γραμματικῆς πραγματεύεται περὶ τοῦ Ἐπιθέτου καὶ ἀσχολεῖται πρὸς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου περὶ καταλήξεων ἐπιθέτου. Γιὰ τὴν κατάληξιν «—ιάρης» λέγει «ce suffixe a un sens péjoratif» (σελ. 215). Ἡ ἀπλὴ αὐτὴ παρατήρησις ἀρκεῖ σὲ μιὰ Γραμματικὴ. Ὅθεν εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ἂς ἀφίσουμε τὸν κ. Περνὸ, κι' ἂς πᾶμε στὸν Ροῖδη⁽⁵⁵⁾. «Πολὺ διάφορος τῶν εἰς ἀρῆς εἶναι ἡ σημαντικὴ δύναμις τῶν εἰς ιάρη. Περὶ τῆς ἀπαισίας ταύτης καταλήξεως, οὐδέποτε, καθ' ὅσον ἐνθυμούμεθα, παρατηρήθη ὅτι ἔχει τὴν εἰδικότητα νὰ περιλαμβάνῃ καὶ νὰ εἰκονίζῃ ζωηρῶς πᾶν τὸ ἀηδὲς καὶ σικχαμερόν, πᾶσαν τοῦ σώματος ἢ τῆς ψυχῆς ἀνικανότητα, νόσον, πόρωσιν ἢ δυσκρασίαν, ὡς ἀρρωστίαρῆς, χτικιάρῆς, κιτρινιάρῆς, ψωριάρῆς, ψειριάρῆς, κασσιδιάρῆς, μυξιάρῆς, σαλιάρῆς, σπυριάρῆς, τζιμπλιάρῆς⁽⁵⁶⁾, χολιάρῆς, κλαψιάρῆς, παραξενιάρῆς, γρινιάρῆς, παρπονιάρῆς, ξεκουτιάρῆς καὶ τὰ ἄλλα ἀποπνέοντα ὅλως ἰδιάζουσιν ὁσμὴν ἐλεεινότητος, ἀνιψίας, κλινικῆς, γηροτροφείου καὶ πτωχοκομείου». Μετὰ τὴν ἐκφραστικότητάν αὐτὴν κατάληξιν γίνεται «σήμανσις καὶ συναύλισις πάντων τούτων ὡς εἰς γλωσσικὸν λοιμοκαθάρτηριον».

Μᾶς δίδει ὁ συγγραφεὺς μας τὴν κλίσι «εὐγενής, εὐγενοῦς»⁽⁵⁷⁾. Εἶναι ἐν χρήσει. Ἀλλὰ θὰ ἦταν καλλίτερα τὴν κλητικὴν νὰ τὴν ἔκαμνε «εὐγενῆ». Γι' αὐτὴν τὴν κλίσι δίδει παραδείγματα ἐκ τῶν ὁποίων ἓνα εἶναι τὸ «αὐθάδης». Ἀμφίβολον ἂν μπορούμε νὰ παραδεχθῶμε γενικὴν «αὐθάδους». Μᾶλλον, «τοῦ αὐθάδη». Κλητικὴ, βεβαίως, «αὐθάδη».

Ἄς παραθέσουμε τὰς ἐξῆς γραμμὰς ἐπάνω στὸ ἐπίθετο «κοντός». «Κοντός fait ordinairement κοντότερος· mais on dira κοντύτερος, dans le sens de plus court chemin, κοντύτερος δρόμος; adv. κοντύτερα, plus près» (σελ. 98).

Στὴν πρώτη ἐκδοσί τῆς Γραμματικῆς εἶχε κάμει μιὰν ἀρκετὰ ἐνδιαφέρουσα παρατήρησιν ἐν σχέσει μὲ τὰ «νιός, νιά». Αὐτὰ τὰ ἤθελε γιὰ τὰ «jeune homme, jeune fille»—γιὰ οὐσιαστικά. Ὡς ἐπίθετα ἤθελε τὰ «νέος, νέα»· νέος φίλος, νέα φιλενάδα, νέο καπέλλο.

Σ' ἐπίθετα ὅπου ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ δὲν ἔκαμνε διὰ τῆς καταλήξεως τὴν διάκρισιν τοῦ θηλυκοῦ ἀπὸ τὸ ἀρσενικόν, ἡ δημοτικὴ τὴν κάμνει—ὁ καὶ ἡ ἀθάνατος, ὁ καὶ ἡ ἡσυχος, ὁ καὶ ἡ δυστυχής : ἡ ἀθάνατη, ἡ ἡσυχῃ, ἡ δύστυχῃ⁽⁵⁸⁾. Ὁ κ. Μένος Φι

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ μας, σελ. 299.

55. «Εἰδωλα», Κεφ. Γ'.

56. Λέγεται καὶ «τσιμπλιάρης».

57. Σελ. 95, 96.

58. Στὸν ποιητικὸν λόγον τῶν ἀρχαίων ἐγένονταν κάποτε ἡ διάκρισις· ἀθανάτη καὶ ἀθανάτα («Ἀθανάτα Θέτις», ὁ Πίνδαρος· «ἀθανάταν Βερενίκαν», ὁ Θεόκριτος.)

λήντας τὸ θεωρεῖ προτέρημα τῆς δημοτικῆς αὐτό· καὶ συμφωνῶ μετὰ τὴν γνώμη του. Ὁ Ροῖδης⁽⁵⁹⁾—ὁ ὁποῖος ἔχει μερικὰ ἀξιανάγνωστα πράγματα ἐπὶ τοῦ θέματος—φαίνεται μᾶλλον ἐπιφυλακτικὸς στὸ ζήτημα ἂν εἶναι καθαρὸ προτέρημα.

Ὁ βαρύς δὲν ἔχει μόνο τὴν γενικὴν τοῦ βαριοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ βαρῆ. Βέβαια λέμε συχνὰ οἱ βαθεῖς, τοὺς βαθεῖς, οἱ βαρεῖς, τοὺς βαρεῖς, οἱ τραχεῖς, τοὺς τραχεῖς⁽⁶⁰⁾.

«C'est trop lourd; εἶναι πάρα πολὺ βαρὺ». Αὐτὸ τὸ «πάρα πολὺ» μας εἶναι, γενικῶς, καλὸ. Ἐχει ὅμως περιστάσεις ποῦ δὲν μᾶς δίδει καθαρὸ τὴν ἔννοιαν, τὴν ἐπικριτικὴν, τοῦ «trop» (τοῦ «too»).

Τὸ ὑπερθετικὸν εἰς-τατο (ἀληθέστατο, στερεότατο) εἶναι, νομίζω, ἀρκετὰ ἐν χρήσει. Σημειώνει ὁ συγγραφεὺς τὸ ὑπερθετικὸν ποῦ γένεται μετὰ τὸ «πέντε», πεντάμορφη. Γένεται ὑπερθετικὸν καὶ μετὰ τὸ τρία, τρισχαριτωμένος· καὶ μετὰ τέσσαρα, τετραπέριτος.

Στὸ τέταρτο κεφάλαιον τοῦ Β' Μέρους ἀσχολεῖται ὁ συγγραφεὺς μας μετὰ τοὺς ἀριθμούς. Εὐρίσκει κ' ἐδῶ ἐπίδρασιν τῆς καθαιρεύσεως. Γράφει «ἑκατὸ ἕνα», «ἑκατὸ εἴκοσι», «ἑκατὸ εἴκοσι ἕνα». Καλλίτερα «ἑκατὸν ἕνα», «ἑκατὸν εἴκοσι», «ἑκατὸν εἴκοσι ἕνα». Ἀφοῦ ἀνέφερε τὸ Σαββάτο, μποροῦσε ν' ἀναφέρει καὶ τὴν Τετράδη.

Γιὰ τὸ «τέσσερις» (ἔτσι τὸ γράφει· ἐγὼ προτιμῶ τέσσερες) ἔχει—ὡς εἶναι κοινόν—«τέσσερεις» στὸ ἀρσενικὸ καὶ θηλυκὸ, «τέσσερα» στὸ οὐδέτερο⁽⁶¹⁾. Ὑπάρχει ἐν τούτοις σὲ μερικὰς λαλιὰς μιὰ τάσις (γλωσσικῆς ἀκριβείας) νὰ χωρισθῇ τὸ ἀρσενικὸ ἀπὸ τὸ θηλυκὸ—«τέσσεροι» τὸ ἕνα, «τέσσερες» ἢ «τέσσερεις» τὸ ἄλλο.

Τὸ «δυὸ» ἔχει γενικὴ «δυνῶ»⁽⁶²⁾.

Τ' ἀφηρημένα ἀριθμητικά—μιὰ δεκαριά⁽⁶³⁾, μιὰ δεκαπενταριά, μιὰ εἰκοσαριά—δὲν θέλησε νὰ τὰ βάλει μετὰ τὸ κεφάλαιον περὶ Ἀριθμῶν⁽⁶⁴⁾ (γιὰ τὸ ὁποῖον γράφω) ἀλλὰ τὰ φύλαξε γιὰ τὸ κεφάλαιον Α', τοῦ Τετάρτου Μέρους⁽⁶⁵⁾ τὸ πραγματευόμενον περὶ καταλήξεως. Θὰ ἦταν βοήθητικὸ ἂν πληροφοροῦσε τὸν ἀναγνώστη περὶ τούτου τὸ κεφάλαιον περὶ Ἀριθμῶν.

Τὰ πολλαπλασιαστικά τὰ ὁποῖα μᾶς παραθέτει διπλός, τριπλός, τετραπλός, πενταπλός εἶναι βεβαίως ὀρθότατα καὶ συνήθη (τὸ «πενταπλός» ἡγεῖ κάπως δύσκολο). Πολλαπλασιαστικά γέγονται καὶ μετὰ τὸ «διπλός»· τρίδιπλος, τετράδιπλος, πεντάδιπλος, ἐφτάδιπλος.

«Ἐσύ, ἐσεῖς». Μᾶς δίδει ὁ κ. Περνὸ ὡς κύριον τύπον τὸ «ἐσεῖς»⁽⁶⁶⁾. Ὡς δευτέρον τύπον ἀναφέρει τὸ «σύ», «σεῖς». Ἄλλοι ὅμως γραμματικοί, σ' αὐτὴν τὴν ἀντωνυμία, γράφουν—«(ε)σύ», «(ε)σεῖς»⁽⁶⁷⁾.

Στὴν ἀντωνυμία «τόν, τή(ν), τό», τὸ θηλυκὸ τὸ κλίνει αἰτ. τήν, γεν. τῆς· αἰτ. τίς, γεν. τούς. Κατόπιν δέ, ἐν παρατηρήσει, τονίζει «c'est l'accusatif masculin» τοὺς qui tient place de «τίς» στὴν γενικήν. Καὶ δίδει παράδειγμα «Εἶδα τίς γυναῖκα καὶ τοὺς (et non τίς) εἶπα». Et non τίς—πάρα πολὺ θετικὸς εἶναι.

Σημειώνει (σελ. 113) τὴν χρῆσιν μερικῶν τόπων, ὅπως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου λένε «με εἶπε», «σὲ εἶπε», «τόν εἶπε», ἀντὶ «μοῦ εἶπε», «σοῦ εἶπε», «τοῦ

59. «Εἶδωλα».

60. «Τὰ δέντρα τὰ δασιὰ μετὰ τοὺς παγεῖς τοὺς ἰσκιούς», Πολίτη «Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ», 1914, σελ. 43.

61. Σελ. 106.

62. Στὸν Πόντο λένε κ' αἰτιατικὴ δύους (καὶ τριούς).

63. Ἀντιστοιχοῦν σὰ γαλλικὰ εἰς -aine (une dizaine).

64. Σελ. 103.

65. Σελ. 205.

66. Μόνοι οἱ Ἕλληνες—λέγει ὁ Ψυχῆρης—«μέσα στοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Ἑβρωπαϊκῆς φυλῆς, ἔφταιξαν ἕνα ἑμέ».

67. (ε)σένα.

εἶπε». Ἀς παρατηρήσω ὅτι ἐνῶ ποῦ θὰ ποῦν οἱ οὕτω μεταχειριζόμενοι τὴν αἰτιατικὴν «μετὰ τὸ πληρώνει», «σὲ τὸ πληρώνει», στὸ τρίτο πρόσωπον ὅμως θὰ ποῦν «τοῦ τὸ πληρώνει» («τόν τὸ πληρώνει» εἶναι ἀφόρητον).

Γιὰ τὴν χρῆσιν τῆς περιφραστικῆς ἀντωνυμίας «τοῦ λόγου» γράφει πολὺ καλὰ⁽⁶⁸⁾. Ὁ κ. Βλαστός μᾶς λέγει ὅτι μετὰ τίς προθέσεις σέ, μέ, γιά, ἀπὸ χάνει ἡ ἀντωνυμία τὸ ἄρθρον «τοῦ»· (μετὰ λόγου του, ἀπὸ λόγου σας). Ὁ κ. Περνὸ, πρὸ σωστά, κατὰ τὴ δική μου γνώμη, λέγει ὅτι μετὰ τῶν προθέσεων «γιά, ἀπὸ» τὸ ἄρθρον «habituellement» δὲν μπαίνει· μετὰ «σέ» καὶ «μέ» τὸ ἄρθρον πότε φυλάγεται καὶ πότε παραλείπεται: «ἔφαγα με (τοῦ) λόγου του»· «ἤρθα σέ (ἢ στοῦ) λόγου σας».

Στὰ «Pronoms Réciproques»⁽⁶⁹⁾ θεωρῶ κάπως περιττόν, ἰδίως γιὰ τὸν ξένο, τὸ «ἀνάμεσά τους» στὸ ἐξῆς παράδειγμα:

«Ils se sont pris de querelle entre eux, πιάστηκαν (ἀνα)μεταξύ τους οὐ ἀνάμεσά τους».

Τὸ μεταξύ τους εἶναι τὸ πιὸ σωστό.

«Δικός»⁽⁷⁰⁾ στὴν ἔννοια τοῦ «des miens» παίρνει τὸ «μου» μαζὺ τοῦ συνήθως—λέγει ὁ Ἑλλην, «οἱ δικοί μου» γιὰ τοὺς συγγενεῖς του. Ἀλλὰ μποροῦμε νὰ τὸ ποῦμε καὶ χωρὶς τὸ «μου».

«Φίλους, δικούς καὶ ἀδελφούς».

(«Ὁ Κρητικὸς Πόλεμος, 1645—1669», ἔκδοσις Α. Ξηρουχάκη, Τεργέστη, 1908, σελ. 116).

«Κλαίγανε ξένοι καὶ δικοί, κλαίγανε κ' οἱ παπᾶδες».

(Ἅγιος Θέρος «Δημοτικὰ Τραγούδια», Ἀθήναι, 1909, σελ. 34).

«Νᾶρθουν νὰ τὸν ἐθάψουσιν ὅλοι δικοὶ καὶ φίλοι».

(Ἀπολλωνίου τοῦ ἐν Τύρῳ Ρημάδα, Ἑνετία, 1805, σελ. 33).

Τὸ ἴδιον ἐπειτα ἀπὸ ἕνα ὄνομα εἶναι τὸ λατινικὸν ipse· πρὶν ἀπὸ ἕνα ὄνομα, τὸ λατινικὸν idem⁽⁷¹⁾.

Τὸ αὐτὸ τὸ μεταχειριζόμεθα σὰν τὸ γαλλικὸ chose (ποῦν· τ' αὐτὸ μου, ou donc est mon chose⁽⁷²⁾). Καὶ—ἐλληνισμὸς τοῦτο—γιὰ ῥῆμα ποῦ διαφεύγει τὴν μνήμη μας λέμε «αὐτόνῳ, αὐτόνῃ».

Τὸ «ὁ ὁποῖος»⁽⁷³⁾ εἶναι σὲ πολλὰς περιστάσεις πολὺ πιὸ εὐμεταχείριστον ἀπὸ τὸ «ποῦ». Ὁ Βηλαρᾶς, μετὰ φαίνεται, τὸ ἤθελε («Τὴν ἐμεταρότησε πολὰ... στα οποία ο Γηγονας αποκριθηκε»). Ἡ Ρομετικὴ Γλῶσσα, πρὸς τοὺς Ἀναγνώστες. Εἶναι περίεργον ὅτι ὑπάρχει ὡς λαϊκὴ λέξις, σὲ διάλεκτο τῆς Μικρᾶς Ἀσίας⁽⁷⁴⁾ («τ' ὁποῖον»).

Ἡ διάκρισις τὴν ὁποίαν κάμνει ὁ συγγραφεὺς μας μεταξύ τῶν «ποιῶν» καὶ «ποιανῶν»: εἶναι ὅτι τὸ δευτέρον τὸν φαίνεται ἐμφαντικόν⁽⁷⁵⁾. Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ «ποιῶ» καὶ τοῦ «τι»⁽⁷⁶⁾ ἔχει μιὰν ἐξυπνὴν παρατήρησιν⁽⁷⁷⁾. «La phrase suivante «Quel livre veux-tu» a un double sens en français. Elle signifie ou bien: «Quelle sorte de livre veux-tu?» ou bien «de quel des livres veux-tu?». Le grec peut

68. Σελ. 114, 115.

69. Σελ. 116.

70. Τὸ θηλυκὸν «δική». Τὸ «δικιά» δὲν εἶναι ἀξιοσφόδρατος τύπος.

71. Ὁ πατέρας μου ὁ ἴδιος, ἐγὼ ὁ ἴδιος.—Ὁ ἴδιος στρατιώτης, τὰ ἴδια φορέματα.

72. Σελ. 119.

73. Σελ. 122.

74. Dawkins, «Modern Greek in Asia Minor».

75. Ὅπως τὸ «ἑμένα» εἶναι πιὸ ἐμφαντικὸν ἀπὸ τὸ «μέ». Σημειώνει ὡς ἐμφαντικόν, ἐπίσης, τὸ «ἀλλουνοῦ».

76. Σελ. 125.

77. Δὲν ἀναφέρει τὴν γεν. «τίνος».

manquer ces deux nuances en employant l'adjectif *ri* dans le premier cas : τί βιβλίον θέλεις; et l'adjectif *ποῖος* dans le second, ποῖόν βιβλίον θέλεις;» (78).

Στὰ «κανέναν, κανέναν» επιχειρεῖ ἕναν ἐνδιαφέροντα καθορισμὸ τοῦ πότε ἀρμόζει ὁ ἕνας τύπος καὶ πότε ὁ ἄλλος (79).

Διάφορες ἰδιάζουσες ἐκφράσεις ἀναφέρονται ἀπὸ τὸν κ. Περνὸ. Εἶπα προηγουμένως γιὰ τὴν παράλειψι τοῦ ἄρθρου κ' ἐν σημειώσει, γιὰ τὴν περίπτωσι τῆς «*permission dé terminée*» («ζήτησε τὴν ἄδεια»). Γιὰ τὴν λέξι ὁ δὲς μᾶς λέγει «*noter la tournure* : Μένει ὁδὸς Πειραιῶς, θὰ πάω ὁδὸς Πανεπιστημίου».

«En général on place au commencement de la phrase le mot qui doit avoir plus de relief. On dira, par exemple

«ἦρθε ὁ πατέρας σου ὁ πατέρας ἦρθε, le père est venu, selon qu' on voudra insister sur ἦρθε ou sur ὁ πατέρας» (σελ. 66).

Ἐνδιαφέρουσες παρατηρήσεις περὶ φράσεως θὰ βρεῖ ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸ μέρος ὅπου ὁ συγγραφεὺς γράφει γιὰ τὸν σύνδεσμο «καί» κ' ἐπίσης στὸ τέλος τοῦ βιβλίου.

Ἐχει μιὰ παρατήρησι ἐπάνω στὸ «κάτι» ὡς εἶδος ἐπιρρήματος:

«Κάτι s' emploie... dans le sens de un peu. Ex. Tu as eu sommeil un peu vite, κάτι (ou κάπως) γρήγορα νύσταξες». Με φαίνεται ὅτι παρέβλεψε τὸ ἐλαφρῶς ἐρωτηματικὸν ποῦ ἔχει ἡ φράσις με τὸ «κάτι»· τ' ὅποιον χάνεται ἅμα ποῦμε «κάπως».

Μ' ἐπιμέλεια δίδονται στὸν ξένο ἡ πληροφορίες τῶν ὁποίων ἔχει ἀνάγκη γιὰ τὰ βοηθητικὰ ρήματα, τὰ τόσοι ὀνόματα (80).

«Εἴμαστε (εἴμεθα)» (81). Θὰ τὸ προτιμοῦσα «εἴμεθα (εἴμαστε)». Τὸ εἶσ τε λέγεται τώρα καὶ εἰς θ ε.

«Χάνουμε, ἔχομε, θέλομε» καὶ τέτοια : ἔπρεπε ν' ἀναγεφυῖν τὸ χάνουμε, ἔχομε, θέλομε. Στὴν πρώτην ἔκδοσι τῆς Γραμματικῆς του ἔδιδε τὸ οὐ με (χάνουμε) ὡς ἐπικρατοῦντα τύπον (82).

Ὁ κ. Περνὸ ἐπισύρει προσοχὴν στὰς διαφορὰς—ἄλλωστε πολὺ γνωστές—ποῦ ἐκφράζει τὸ ἑλληνικὸν ρῆμα πράξεως ἐπαναλαμβανομένης, ἡ πράξεως συντελεσθείσης ἢ στιγμιαίας.

«Γράφε μου... συχνά, écris-moi souvent... Γράφε μου... αὔριο, écris-moi demain... Δὲν θέλω νὰ χάνω τὴν ὥρα μου μαζί του, je ne veux pas perdre mon temps avec lui... Κόντεψα νὰ χάσω τὸ βαπόρι, j' ai failli manquer le bateau» (83). Μεγάλο πλεονέκτημα τοῦ νεοελληνικοῦ ρήματος.

Με σαφὴν ναι καὶ με ἀκριβεῖαν—πολύτιμες στὸν ξένο ποῦ θέλει νὰ μάθει γιὰ τὴν γλῶσσα μας ἀπὸ τὴν κρινόμενη Γραμματικὴ—δίδονται ἡ κλίσεις τῶν παροξυτόνων καὶ τῶν περισπωμένων ρημάτων. Τὰς συνοδεύουν παρατηρήσεις μετρημένες καὶ χρησιμότητες.

Τὰ ἀγαπάω, πεινάω, ρωτάω κτλ. δὲν εἶναι ἀσυναίρετα, ἀλλ' ἀνάγονται σὲ παλαιὰς μορφὰς ἀγαπάγω, πεινάγω κτλ.

78. «Τί ἄνθρωπος εἶναι αὐτός;» «Κύτταξε αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο». «Ποῖόν ἄνθρωπο;».

79. Σελ. 127.

80. Ἡ ταυτότης τοῦ παρατατικοῦ καὶ τοῦ ἀόριστου στὸ «ἔχω» (καὶ τὰ δυὸ «εἶχα») εἶναι οὐσιώδεις μειονέκτημα.

81. Σελ. 133.

82. Ἐν σημειώσει ἐπρόσθετε «οὐ χάνομε».

83. Ἐχομε καὶ μερικὰ ἄριστα ρήματα σὰν πεινώ, διψῶ, κρυθύνω τὰ ὁποῖα μᾶς δίδουν τρόπον ἐκφράσεως ἀνώτερον τῶν j' ai faim, j' ai soif, j' ai froid. Ἐχει ὅμως τὸ ρῆμα μας καὶ ἀτέλειες. «Le grec moderne» λέγει ὁ Περνὸ (σελ. 171) «qui attache une telle importance à la durée de l' action... s' inquiète peu... d' en marquer l' antériorité» καὶ δίδει μερικὰ παραδείγματα προσεκτικῆς ἐκλογῆς.

Ὁ κ. Μένος Φιλήντας ἔγραψε (84) ὅτι ἡ γλῶσσα ἴσως ἀργότερα τὰ κάνει ὅλα τὰ ρήματα παροξύτονα, λ.χ. ἀγαπάω ἀντὶς ἀγαπῶ, συχωρνᾶω ἀντὶς συχωρνῶ κτλ..».

Γράφει ὁ κ. Περνὸ θὰ ἀγαπῶ (θὰ ἀγαπήσω, θὰ ἀγαποῦσα). Θ' ἀγαπῶ εἶναι προτιμότερον. «Ἀλλωστε ὁ ἴδιος γράφει «*ν'* ἀγαπήσω». Σ' ἄλλο μέρος τοῦ βιβλίου («*Contraction*», σελ. 38) ἐσημείωσε, μεταξὺ ἄλλων, τὴν ἐκθλιψιν αὐτὴν—«*θ'* ἀκούσω, οὐ θὰκούσω». Δίδει, ἀπὸ γραμματικὸν καθῆκον, τὴν προστακτικὴν «ἀγαπαιοῦ». Δὲν λέγεται, πιστεύω, αὐτῇ.

Δὲν με ἀρέσει ἡ διατήρησις τῆς γραφῆς (85) «*ἦς, ἦ*» στὴ ρῆμα «*ζῶ*»· προτιμῶ νὰ γράφεται «*ζεῖς, ζεῖ*».

Τὸν παθητικὸν τύπον—ἄμαι (κοιμᾶμαι) τὸν θεωρεῖ ὁ συγγραφεὺς ἄξιον μόνον μιᾶς σημειωσούλας, καὶ μ' ἕνα περιοριστικὸν parfois (86).

Τὰ ρήματα τῆς καθαρευούσης (τὰ ἐν κοινῇ χρήσει) εἰς -ῶ, -εῖς (ἀποτελῶ, ἀποτελεῖς) εἶναι πολλὰ· τὰ δημοτικὰ τοιαῦτα (μπορῶ, μπορεῖς) (87) πολὺ λίγα, καὶ μερικὰ ἐξ αὐτῶν σὰν τὸ πατῶ, τὸ μιλῶ, κλίνονται μετὰ δυὸ τρόπους—λένε πατῶ, πατεῖς, μιλῶ, μιλεῖς, καὶ πατῶ (πατάω), πατᾶς, μιλῶ, μιλᾶς.

Ἀξίες παραθέσεως εἶναι ἡ ἐξῆς γραμμὴ (88): «*On traduit... en grec par l' imparfait une expression comme «on aurait cru» (νόμιζες)... «on aurait cru qu' il volait, νόμιζες πῶς (οὐ καὶ) πετοῦσε... On aurait dit se rend mieux par θὰ ἔλεγε que par le simple imparfait ἔλεγε».*

Τὴν προσθήκη τοῦ καταληκτικοῦ ε στατρία πρόσωπα (πληθ.) τῶν ρημάτων ποῦ τελειώνουν μετὰ τὴν ἀναφέρει ὁ κ. Περνὸ (στὴν ἀρχὴ τοῦ Κεφαλαίου περὶ Παροξυτόνων Ρημάτων), καὶ μετὰ δὲν τὴν ὑποδεικνύει πλέον στὰ πλήρη παραδείγματα τοῦ ρηματικῶν κλίσεων (π.χ. σελ. 141, 160) (89). Ὁ κ. Φιλήντας λέγει ὅτι τὸ ε αὐτὸ ἐγένετο ἀπ' ἀναλογία—ὅπως γράφομε, γράφετε, εἶπαν καὶ γράφουνε· ὅπως τρέξαμε, τρέξατε, εἶπαν καὶ τρέξανε.

Ἀπαρέμφατα παλαιὰ σὰν τὸ φαγεῖν ἔγιναν οὐσιαστικά (εἰς -ί τώρα, εἰς -ιν μεσαιωνικά) καὶ κλίνονται. Τὸ «ἔχει(ν)» εἶναι σὰν πιδ ἀπαρέμφατο· δὲν κλίνεται. Ὁμοίως φύσεως ἔχομε καὶ «τὸ εἶναι». Γιὰ τὴν ἀντικατάστασι τοῦ ἀπαρεμφάτου στὸ νεοελληνικὸ ρῆμα ἔγραψεν εἰς ἄλλο μέρος τοῦ βιβλίου (σελ. 135).

Λίαν βοηθητικὰς στὸν ξένο θὰ εἶναι ἡ ὁδηγίς (σελ. 152-158) τοῦ συγγραφέως μας «*asurla formation des temps simples*». Γιὰ τὸν ἐνεστώτα καὶ τὸν παρατατικὸν γράφονται ὀλίγα, ἀλλὰ πολὺ χρήσιμα. Γιὰ τὸν ἀόριστο—τὸν ἀνωμαλότερον περὶ τὸν σχηματισμὸν—δίδονται πολλὰς ὁδηγίαι, μετὰ τρόπον διδακτικώτατον στὸν ξένο· ποιοῦ εἶδους ρήματα τὸν κάνουν εἰς -ψα (ἔγραψα, ἔκρυψα), ποιοῦ εἶδους τὸν κάνουν εἰς -ξα (ἔπλεξα, ἔσφιξα), ποιοῦ εἶδους τὸν κάνουν εἰς -σα (ἄρχισα, ἔχτισα)—καὶ γιὰ ἄλλους σχηματισμοὺς ἀκόμη. Ἐκφράζεται σαφῶς καὶ πρακτικῶς. On le formera mé-p.χ., λέγει «*le participe présent est toujours invariable. Ex. -χάνω, Part. prés caniquement sur l' indicatif, en changeant -ω en -οντας. Ex. -χάνω, Part. prés caniquement sur l' indicatif, en changeant -ω en -οντας. Ex. -χάνω, Part. prés caniquement sur l' indicatif, en changeant -ω en -οντας. Ex. -χάνω, Part. prés caniquement sur l' indicatif, en changeant -ω en -οντας.*»—Ἀς μεταφέρουμε ἐδῶ μιὰν ἐξαιρετικὴν ἐκφράσι τοῦ Ψυχάρη, χάνοντας, εἰ perdant».—Ἀς μεταφέρουμε ἐδῶ μιὰν ἐξαιρετικὴν ἐκφράσι τοῦ Ψυχάρη, χάνοντας, εἰ perdant».—Ἀς μεταφέρουμε ἐδῶ μιὰν ἐξαιρετικὴν ἐκφράσι τοῦ Ψυχάρη, χάνοντας, εἰ perdant».

84. «Γραμματικὴ τῆς Ρωμαϊκῆς Γλώσσας», Μέρος Α', Φωνολογία καὶ Γραφή, σελ. 33, 1902. Μιὰ ἐργασία πολὺ καλὰ καμωμένη ἐπάνω στὸ νεοελληνικὸ ρῆμα εἶναι τὸ κεφάλαιον «*Νοήματα τῶ Ρημάτων*» στὴ νεότερα ἔκδοσι (1910) τῆς Γραμματικῆς τοῦ κ. Φιλήντα.

85. Σελ. 169.

86. «*Parfois aussi κοιμᾶμαι*» (σελ. 165).

87. Ὁ Σοφιστὸς στατρία «*Ὅριστικὰ ἐνεργητικά, συζυγίας πρώτης τῶν περισπωμένων*» ἔμορφα κλίνει τὸν ἐνικὸ τοῦ παρτατικοῦ, ρῆμα «*κρατῶ*»· ἐκράτουν, ἐκράτειες, ἐκράτειε. Στὸν πληθυντικὸ ὅμως τὸ πρῶτο πρόσωπο δὲν εἶναι ἔμορφο διόλου· «*ἐκρατοῦμαν*».

88. Σελ. 170.

89. «*Dans le parler athénien, ces formes en ve sont moins fréquentes que les formes en ν*».

τεύεται περὶ τῶν κατολήξεων τῶν παροϊώγων. Καὶ ἡ ἐκλογή, καὶ ἡ κατάτοξις, καὶ τὰ παραδείγματα ἡ εὐχαρίστησαν. Ἄς παρατηρήσω ὅμως ὅτι ἐπερίμενα κοντὰ στὸ «βοιδήσιο (et βοιδινὸ) νὰ δῶ καὶ τὸ β ω δ ι ν ὸ.

Ἄς σημειώσω ὅτι τὸ ὑποκοριστικὸν -άκι δὲν φαίνεται νὰ ἔχει γενική, μήτε τοῦ ἐνικοῦ. Τὸ χεράνι (τὰ χεράκια), ὁ γατάκι (τὰ γατάκια), τὸ προσωπάκι (τὰ προσωπάκια). Δὲν λέμε τοῦ χεραικοῦ, τοῦ γατακιῦ, τοῦ προσωπακιῦ (103).

Στὸ εἰς—ἄς ὀνόματα θὰ βρεῖ ὁ ξένος ἐκεῖνα ὅπου ἡ κατάληξις εἶναι δηλωτικὴ μιᾶς προσδιορισμένης ἐννοίας (π.χ. ἐπαγγέλματος κ ρ α σ ᾶ ς, ἡ σωματικοῦ ἐλαττώματος κ ο ι λ α ρ ᾶ ς ἢ ἄλλου τινὸς β ρ α κ ᾶ ς, ὅχι... [λέξη δυσανάγνωστη]) εἰς τὰς ὁποῖες ἡ κατάληξις -ος δὲν εἶναι δηλωτικὴ, ὡς ἄββας, παπᾶς, χουρμάς, βοριάς, λαπάς καὶ ἄλλα». Ἔτσι καὶ γιὰ καταλήξεις ἄλλες (104).

Ἡ ἐκλογή του, ὡς εἶπα, τῶν χαρακτηριστικῶν καταλήξεων εἶναι καλὴ. Ὡστόσο θὰ εὐχαριστιοῦμαι ἂν ἐβλεπα μετὰ τῶν τὸ -λής (ἀπαρλής), «μερακλής», τὸ -λίκι («ζεβεκλήκι», «χορτζήλικι»), τὸ -αρείο («πλυσταρίο», «ἀσκηταρίο», «καμπαρεῖο»). Τὰ εἰς -άτικος, η, ο' ἄς σημειώσουμε καὶ τὰ ἀ γ ω γ ι ᾶ τ ι κ α, β α π ο ρ ι ᾶ τ ι κ α.

Γιὰ τὸ -θέμι ἄς ἀντιγράψουμε μερικὲς γραμμὲς τοῦ κ. Φιλήντα (105): «-θέμι. Πολίτικο προσκόλλημα (ἴσως ἀπὸ τὴ στρατιωτικὴ λέξι «τῷ Βυζαντινῶν: θέμα) καὶ σημαίνει πλησμονὴ τοῦ ριζικοῦ νοημάτου, λ.χ. κ ο ρ ι τ σ ο θ έ μ ι, γ υ ν α ι κ ο θ έ μ ι, π ο υ π ο υ λ ο θ έ μ ι».

Κατάληξις -ούλης. «Masculin de -ούλη» (106) λέγει ὁ κ. Περνὸ (σελ 218). Παράδειγμα του, στὰ οὐσιαστικά «ἀνδρούλης». Τὰ καλὰ παραδείγματα, ὡς μικρούλης (μὲ θηλυκόν, μικρούλα), εἶναι στὰ ὑποκοριστικά τῶν ἐπιθέτων.

Μερικὰ θηλυκὰ ὀνόματα, λέγει, ἔχουν δυὸ ὑποκοριστικά, -ίτσα καὶ -ούλα. Ἀδερφίτσα, ἀδερφούλα. Οἱ Βυζαντινοὶ εἶχαν ὑποκοριστικὸν οὐδέτερον -ίτσι. Αὐτὸ δὲν τὸ ἔστεργεν ἡ νεότερα γλῶσσα μας. Μᾶς φαίνεται ἀστεῖον νὰ ποῦμε τὸ τ υ ρ ῖ τ σ ι («ἀγόρασε... τυρίτζιν») Πτωχοπρόδρομος), ἐνῶ ποῦ πολὺ καλὰ λέμε γ υ ν α ι κ ῖ τ σ α. Στὸ κορίτσι δὲν αἰσθανόμαστε τὸ ὑποκοριστικόν καὶ λέμε τὸ κ ο ρ ι τ σ ᾶ κ ι.

Κατάληξις θηλυκῶν εἰς -αῖνα (107). Χρησιμεύει, λέγει ὁ κ. Περνὸ, γιὰ τὸ θηλυκὸ μερικῶν κυρίων ὀνομάτων παροξυτόνων—Κώστας, Κώσταῖνα, Δημήτρης, Δημήτραῖνα. Δὲν εἶναι πλήρης ὁ χαρακτηρισμὸς του, ἀφοῦ λέμε ἰ ᾶ τ ρ α ῖ ν α, λ ὕ κ α ῖ ν α.

Ἀφιερώνει ἓνα κεφάλαιον στὰ Σύνθετα διαιρώντας τα εἰς Οὐσιαστικά, Ἐπιθετα καὶ Ρήματα. Ἄς σταθοῦμε μιὰ στιγμή σὲ μερικὰ οὐδέτερα σὰν π α λ ι ὶ σ π ι τ ο, π α λ ι ὶ π α ῖ δ ο. Μὲ τὸν τόνο στὴν προπαραλήγουσα τὰ δυὸ τμήματα ποῦ ἔκαμαν τὴν λέξι (παλῆ—παιδὶ) ἡχοῦν σὰν ἓνα κομμάτι. Τὸ «ι» στὴν κατάληξι (παιδὶ) γίνεται «ου». Ἡ γλῶσσα μας ἔχει πολλὰ προπαροξύτονα λήγοντα εἰς «ου» (κόκκινο, κίτρινο, ἄλλογο, μάρμαρο, ὄνειρο) καὶ ἔτσι μὲ κατάληξιν «ου» στὸ σύνθετο μένει σὲ τονισμὸ συνήθη καὶ σὲ κλίσι συνήθη. Προπαροξύτονα οὐδέτερα λήγοντα εἰς -ι εἶναι σπανιότατα, ὅχι πολὺ διαδεδομένα, καὶ ἴσως ὅχι εὐκόλης κλίσεως.

Τὰ «Ἄν», «Ἄγνα», «Γέρο», «Καπετάν», «Κύρ», «Κυρά», «μαστρο», «μπαρμπα», «παπᾶ» βαλμένα ἐμπρὸς ἀπὸ ἓνα κύριον ὄνομα εἶναι ἄκλιτα καὶ ὡς ἐκ τούτου, λέγει ὁ κ. Περνὸ, σχηματίζουν ἓνα σύνθετο μὲ τὸ ὄνομα (108).

103. Σὲ διάφορες λέξεις ὅπου τὸ -άκι δὲν παίζει ρόλο ὑποκοριστικοῦ, ὅπου δὲν τὸ αἰσθανόμεθα ὡς ὑποκοριστικόν—σὰν μουστάκι, ρυάκι—κατορθώνεται ἡ γενική.

104. Σελ. 206.

105. «Γραμματικὴ τῆς Ρωμαϊκῆς Γλώσσας», τόμος δέυτερος, 1910, σελ. 503.

106. Λατινικῆς προελεύσεως -ula.

107. Σελ. 205.

108. Σελ. 226—«Κρεββατοκάμαρα», λέγεται καὶ κρεβατοκάμαρα.

Γιὰ τὰ μεγεθυντικά ὁ κ. Περνὸ μᾶς λέγει ὅτι τὰ πλεῖστα εἶναι θηλυκὰ (109). Μᾶς δίδει ὅμως παραδείγματα ἀρσενικῶν εἰς -αρος. Τὰ συνοφίζει καλῶς. Κάτι εἰς -ος—ὁ κράσος (τὸ κρασί), ὁ τύρος (τὸ τυρί)—δὲν εἶναι πολὺ συνήθη.

Στὰς ρηματικές του κατάληξεις μποροῦσε νὰ προσθέσει ὁ συγγραφεὺς μας τὴν εἰς -άρω, τόσο χρήσιμη γιὰ ρήματα παρμένα ἀπὸ ξένη γλῶσσα—ποζάρω, τρατάρω.

Στὸ μέρος τῶν συνθέτων ρημάτων ὁ ξένος διδάσκεται τὴν ἐννοίαν τῆς προσθήκης στὸ ρῆμα τῶν προθέσεων ἀπὸ, κατὰ, παρὰ (ἀπογεμίζω, ἀποτρῶω κτλ.) καὶ τῶν ξε καὶ ξανὰ (ξεκάνω, ξανακάνω, ξεκαρφῶω κτλ.). Γιὰ τὸ π α ρ ᾶ πληροφορεῖται ὅτι πότε δηλοῖ «de travers, à côté»: ἀκούω, j'entends: παρακούω, j'entends de travers—μιλῶ, je parle: παραμιλῶ, je parle de travers, je divague: καὶ πότε δηλοῖ «d'excess»: ἐφαγα, j'ai mangé: παράφαγα, j'ai trop mangé.

Τὸ 5ον Μέρος «Στοιχεῖα Συντάξεως» εἶναι σύντομον (110), ἀλλὰ δίδει πολλὰ σωστὰ καὶ χρήσιμα γνώσεις.

Δὲν ἀναγράφει τὴν σύνταξιν «ἐρχονται κόσμος» ποῦ εἶχε στὴν πρώτην ἐκδοσιν. Βέβαια δὲν εἶναι συνήθης. Ἐμορφα ὅμως ἔρχεται σ' ἓνα μας δημοτικὸ ᾄσμα: «Δὲν κάνουμε καὶ ἓνα καλὸ, καλὸ γιὰ τὴν ψυχὴ μας. Ὁ κόσμος φκειάνουν ἐκκλησιαῖς, φκειάνουν καὶ μοναστήρια» (111).

Καλλίτερα νομίζω ν' ἀποφεύγονται, ὅταν εἶναι δυνατόν, φράσεις ὡς «ἡ μητέρα καὶ τὰ παιδιὰ εἶναι ἄρρωστα».

Κρίμας ποῦ παρέλειψεν ὁ κ. Περνὸ μερικὲς χρήσεις «remarquables»—ὅπως δικαίως τις ἔλεγε—τοῦ «ποῦ», ἡ ὁποῖες βρίσκονται στὴν πρώτη του ἐκδοσιν. Ἰδοὺ μιὰ (σελ. 191) εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ποῦ εἶναι ἰσοδύναμον τοῦ γαλλικοῦ «car»: «Ἐξέρω τὰ πολιτικά ποῦ (112) εἶμαι καὶ ἐγὼ πολίτης».

Ἐτελείωσα τὰς σημειώσεις μου ἐπὶ τοῦ βιβλίου. Ἡ γενικὴ μου ἐντύπωσις εἶναι πολὺ καλὴ. Δὲν ἤμουν ἐν συμφωνίᾳ μὲ τὴν τάσιν ἡ ὁποία ἐφαίνετο στὴν πρώτην ἐκδοσιν τῆς Γραμματικῆς τοῦ κ. Περνὸ, τάσιν ἀποτρεπτικὴν τῆς παραδοχῆς μέρους τῆς καθαρευούσης. Ἀλλὰ γιὰ τὴν ἐκδοσιν ἐκείνην μᾶς λέγει ὁ ἴδιος ὅτι ἐγένετο «à un âge où l'on est volontiers réformateur et où l'on ne redoute pas, d'ordinaire, les solutions radicales» (113).

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

Ἡ θέσις τοῦ C. G. JUNG στὴν Ἱστορία τῆς Ψυχανάλυσης *

Ὅταν στὶς ἄρχες τοῦ αἰῶνα μας πρωτοεμφανίστηκαν οἱ καινούργιοι τρόποι θεραπείας τῶν νευρικῶν καὶ ψυχосωματικῶν ἀσθενειῶν, ὁ Γιούγκ (1) ἦταν ἀκόμα ἓνας ἄσημος ψυχίατρος, ποῦ ἀκολουθοῦσε πιστὰ τὸ δρόμο ποῦχε χαράξει ὁ δάσκαλός του

109. Κεφάλι, κεφάλια: δόντι, δοντάρα.

110. Τὰ τρία του κεφάλαια—Syntaxe d'accord, Syntaxe de compléments, Syntaxe des Propositions Subordonnées.

111. Πολίτη «Ἐκλογαί», σελ. 40.

112. Τὸ ποῦ τὸ γράφει μὲ περισπωμένη πάντα. Ὁ κ. Ἐλισαῖος Γιαννίδης τὸ ἀφίνει ἄτονον.

113. «J'ai mis à profit» λέγει «dans celle-ci» τὴν παρούσαν ἐκδοσιν «Les données de l'expérience».

*. Εἰσαγωγὴ στὴν ἐλληνικὴ μετάφραση τοῦ βιβλίου τοῦ C. G. Jung «Ἡ Ψυχολογία τοῦ Ἀσυνειδήτου» ποῦ θὰ κυκλοφορήσῃ προσεχῶς (στὶς ἐκδόσεις Α. Καραβία).

1. Ὁ C. G. Jung ζεῖ σήμερον στὴ Ζυρίχη. Ἐφέτος ἐορτάσθησαν πανηγυρικὰ τὰ γενέθλιά του· συμπλήρωσε τὸ 80 του χρόνια.

Οί άρχέτυποι φανερώνονται καί στον κόσμο του συνειδητού (20), κι' ή επίδρασή τους για τή συνέχιση τής ζωής του ατόμου, πού ξέρει καί μπορεί νά συλλάβη τά συμβολικά μηνύματά τους, είναι αποφασιστική.

Οί άρχέτυποι για τόν Γιούγκ είναι ό,τι οί κατηγορίες για τόν Κάντ, με τή διαφορά ότι, ενώ για τόν τελευταίο πρόκειται για κατηγορίες του «σκέπτεσθαι», ο Γιούγκ πλαταίνει τήν περιοχή τής δικαιοδοσίας τους καί τους παρουσιάζει σαν κατηγορίες δλάκερου του ψυχικού όντος.

Σ' αυτό τό σημείο κυρίως στρέφονται οί επιθέσεις εναντίον του Γιούγκ. 'Ο τελευταίος θέλει νά δώσ ή στην ψυχή ένα έκτεταμένο έννοιολογικό περιεχόμενο, έτσι πού νά μήν υπάρχει πιά άλλος χώρος για τήν ύπαρξη του ιδεατού κόσμου. 'Όλα είναι ψυχή γι' αυτόν. Τήν ασυνέπειά του αυτή ακολουθεύ βροχή επιθέσεων, πού θέλουν νά υπερασπίσουν τήν παλιά όρθόδοξη κοσμοαντίληψη. 'Αλλά στην ανάπτυξη τών αντιρρήσεων αυτών θά επανέλθουμε, αφού εκθέσουμε τις ίδιες τις απόψεις του Γιούγκ στο κεφάλαιο αυτό.

Μεταφέρουμε μιá μεγάλη περικοπή, πού εκφράζει τ ό πώς καί σ' αν τ ή θά μπορούσαμε νά φανταστούμε τό ομαδικό άσυνείδητο: <'Αν μπορούσαμε νά προσωποποιήσουμε τό άσυνείδητο, θά'ταν τότε αυτό ένας ομαδικός άνθρωπος πέρα από φυλετικές διαφορές, πέρα από νειότη καί γηρατειά, από γέννηση καί θάνατο, καί θά μπορούσε νά διαθέτ ή μιá άθάνατη πείρα, πού θά πλησίαζε τά 1-2 εκατομμύρια χρόνια. Αυτός ο άνθρωπος θά'ταν γενικά κύριος κάθε χρονικής μεταβολής κι' άλλαγής ... θά'ταν ένας όνειρευτής αιώνιων όνείρων κι' ένας απaráμιλλος γνώστης του μέλλοντος, γιατί άπ' τήν άπέραντη πείρα του θάχε ζήσει τή ζωή του ατόμου, τής οικογένειας, τών γενεών καί τών λαών άμέτρητες φορές, καί θά κατείχε στο ζωντανό έσώτερο συναίσθημά του τόν ρυθμό του «γίγνεσθαι», τής άκμής καί τής παρακμής» (21).

Δέν είναι άνάγκη νά επιχειρήσουμε καμιά εξήγηση. 'Όποιοι έτυχε ν' άκούση ο ίδιος τις υπόκωφες φωνές του ομαδικού άσυνείδητου ή όποιοι είδε σ' α «μεγάλα» όνειρα (22)—όπως τά όνομάζει ο Γιούγκ—τά σύμβολά του, θάναί έτοιμος νά επικροτήσει τόν μέγεθος τής άνακάλυψης. 'Ο Γιούγκ δέν ζητάει νά τόν παραδεχτούν αυτοί πού μαγεύονται άπ' τις μεγαλεπήβολες ιδέες καί τά δυσνόητα ύψηλά νοήματα, ούτε αυτοί πού λατρεύουν τήν άκουστική όμορφιά του ποιητικού λόγου, παραβλέποντας τόν περιεχόμενό του· μιλάει γι' αυτούς πού ξέρουν καί κάνουν έσώτερο βίωμα κι' έμπειρία τους τήν πραγματικότητα, πού είναι ο ίδιος τους ο έαυτός.

'Όπως μ'ας λέει στον πρόλογο τών «Ψυχικών προβλημάτων τής έποχής», «ή όμορφότερη αλήθεια δέ μ'ας χρησιμεύει σέ τίποτα—όπως μ'ας τó δείχνει πολύμορφα ή ιστορία—άν δέν γίνη έσώτατη έμπειρία μας» (23). Καί παρακάτω: «'Εκείνο πού χρειαζόμαστε δέν είναι νά γνωρίσουμε τήν αλήθεια, αλλά νά τή ζήσουμε» (24).

'Ο Γιούγκ σ' α μεγάλη θεωρητική διάνοια, αλλά κυρίως σ' αν έμπειρικός ψυχοθεραπευτής, γνώρισε από κοντά τις άνάγκες τής νευρωτικής ανθρωπότητας καί του καιρού του. Γι' αυτό δέν ακολουθώσε τους θεραπευτικούς δρόμους πού του προδιαγράψαν οί θεωρίες του, αλλά αντίθετα τιθάσεψε τόν θεωρητικό στοχασμό καί τόν προσάρμοσε σέ μιá αληθινή πρακτική βάση. Κάνει βέβαια κι' αυτός λάθη θεωρητικά. Σήμερα λ.χ. υπάρχει ένα ρεύμα στη Γερμανία, πού θεωρεί υπερβολικές τις αντιλή-

20. 'Ο JUNG χωρίζει τά όνειρα σέ δυό κατηγορίες: σ' α μικρά, τά κοινά καί καθημερινά, πού έχουν για περιεχόμενό τους εκπληρώσεις επιθυμιών κι' αντίσταθμίσεις διαθέσεων καί συναισθημάτων, καί σ' α λεγόμενα «μεγάλα», πού έχουν για περιεχόμενό τους άπ' ευθείας τά σύμβολα του ομαδικού άσυνείδητου με τις ποικιλόμορφες αλληγορικές τους μορφές. Τά μεγάλα όνειρα λοιπόν είναι εκείνα πού μ'ας φανερώνουν τους άρχέτυπους.

21. C. G. JUNG, DAS GRUNDPROBLEM DER GEGENWAERTIGEN PSYCHOLOGIE IN «WIRKLICHKEIT DER SEELE».

22. Βλέπε σημείωση 19.

23. καί 24 SEELENPROBLEME DER GEGENWART. Πρόλογος.

ψεις του. 'Η ψυχή, καί ιδίως ή άλογη ψυχή, με τήν τεράστια δυναμική πού περικλείνει, είναι τó μοναδικό θεμέλιο, πάνω στο όποιο στηρίζεται τó οικοδόμημα τής ψυχολογίας του Γιούγκ. Τό θεωρητικό του υπόβαθρο, άν καί ιδεαλιστικό, διαφέρει άπ' τήν πλατωνική θεωρία. Στον Πλάτωνα έχουμε άυστηρό διαχωρισμό ανάμεσα στην ψυχή καί στην ιδέα, παρ' όλο πού ο έρωτας τής ψυχής για τήν ιδέα τήν κάνει νά παραδίνεται θεληματικά σέ κάθε υπερβατική έλξη (25).

Στον Γιούγκ όμως, όπως θά διαπιστώσ ή άναγνώστης άπό τó έργο του πού ακολουθεύ, ή έννοια τής ψυχής παίρνει τεράστια έκταση καί καταντ' α καλύπτ ή όλα κερó τó χώρο του όντος. 'Ο έξωτερικός κόσμος δέν είναι τίποτ' άλλο παρ' α προβολές (Projektionen) τής ψυχής, πού συσπειρώθηκε επί αιώνας, για ν' άποκτήσ ή τελικά τήν άπειρη έκταση πού τής προσδίδει ο Γιούγκ. 'Ακόμα κι' οί θρησκευτικές παραστάσεις έμφανίζονται σαν προβολές ένδοθυμικών προγονικών έμπειριών (26). Με τις στάσεις έμφανίζονται σαν προβολές ένδοθυμικών προγονικών έμπειριών (26). Με τις γνώμες όμως αυτές πέφτο με σέ μιá κοσμοαντίληψη, πού μ'ας θιμίζει τόν ιδεαλισμό του Κάντ καί τών Φίχτε, Σέλλινγκ, Χέγκελ, Σλαϊερμάχερ κλπ. άπ' τή μιá μεριά, κι' άπ' τήν άλλη τόν ψυχολογισμό (27) του τέλους του τελευταίου αιώνα. 'Όπως λέει ο Λέρς, ο Γιούγκ ξεχνάει ότι έκτός άπ' τόν κόσμο τών παραστάσεων καί τών συμβόλων υπάρχει κι' ο υπερβατικός κόσμος τών ιδεών καί τών πνευματικών αξιών του όντος (28). 'Επίσης ο Γκολντμπρόννερ, πού τόν αναφέρει ο Λέρς στο βιβλίο πού σημειώνουμε (29), λέει ότι «ή ανθρώπινη ψυχή είναι ένα πνευματικό όν, πού άπ' τή φύση του ξεπερνάει τόν ψυχικό χώρο καί τείνει στο μεταφυσικό κόσμο. 'Ο Γιούγκ παραβλέπει δλάκερη αυτή τή διάσταση του μεταφυσικού κόσμου καί τήν ίσοπεδώνει, περιορίζοντας τά πάντα στον ένδοθυμικό χώρο».

Οί έντιρρήσεις αυτές είναι χωρίς άμφιβολία δίκαιες καί σωστές· κάνουν όμως κι' αυτές τόν σφάλμα νά ναι άντιρρήσεις «άπό καθέδρας». 'Ο Γιούγκ με τις θεωρίες του σκύβει στην ιδέα τήν πράξη καί τή μετουσιώνει σέ λόγο. Δέν τόν ενδιαφέρει τόσο ή θεωρητική συνέπεια, όσο ή πρακτική βοήθεια. 'Αν ή θεωρητική του όμως ίσως νέπεια δέν τόν έμποδίζει στο νά βοηθήσ ή τους άρρώστους πού τόν συμβουλευόναί ή πού ακολουθούν τους θεραπευτικούς του τρόπους, δέν πρέπει νά πάψουν οί «άφ' ύψηλου» κατηγορίες.

'Η πρακτική βοήθεια κερδίζεται πάντα με μόχθο.

'Ο θεωρητικός στοχασμός τείνει πάντα σέ «στρογγυλό» συστήματα χωρίς τήν παραμικρή ασυνέπεια κι' έσωτερική έντίφαση· γι' αυτό κι' επικαλεϊται πολλές φορές τó «τεχνητό» καί τó «ψεύτικο», για νά πάρ ή τή θέση τής αλήθειας εκεί πού ή τελευταία παροισιάζεται—σέ σχέση με τó όλο οικοδόμημα—έντιφατική. 'Ετσι για χάρη τής συνέπειας θυσιάζεται ή αλήθεια. 'Ο Γιούγκ για χάρη τής αλήθειας δέν δίνει καί τόσο μεγάλη σημασία στην ή πόλυτη θεωρητική συνέπεια.

'Η αλήθεια δέν βρίσκεται ποτέ μονάχη της· είναι σφιχτά δεμένη με τήν πλάνη, κι' ή δουλειά του έρευντή της είναι νά τή γυρέψ ή· έπιμονή καί νά τήν άνασύρ ή με μόχθο άπ' τó σωρό... Οί πιδ πολλοί πού τή γυρέψαν τή βρήκαν· όταν θέλησαν όμως νά τήν άνασύρουν, συμπάρασυραν καί τó σωρό...

Αυτή όμως είναι ή μοίρα κάθε έραστή τής αλήθειας: νά μ ή μωρη ποτέ νά τήν άδράξ ή ζιμιγή καί νά τή γευτ ή καθαρή κι' άμόλυπη.

25. «'Όσο όμως κοντά στην ιδέα κι' αν φέρ ή ο λόγος καί ή νόηση τήν ψυχή, ή απόσταση πού χωρίζει τήν ταυτότητα άπό τήν έτερότητα μένει. 'Όπως λογικά δέν μπορεί ποτέ ή ταυτότητα νά συμπίσ ή με τήν έτερότητα, έτσι καί ή ψυχή δέν μπορεί ποτέ νά γίν ή ένα με τήν ιδέα καί νά πάψ ή ο πόθος της καί ή έλξη της» (I. Θεοδωροκόπουλου Εισαγωγή στον Πλάτωνα, Β' έκδοση, Αθήνα 1947, σελ. 207).

26. PHILIPP LERSCH, AUFBAU DER PERSON, München 1954, 6η έκδοση, σελ. 568.

27. 'Η θεωρία πού παραδέχεται ότι όλος ο φυσικός καί νοητός κόσμος είναι ψυχικής φύσης· κύριος εκπρόσωπος του ψυχολογισμού είναι ο TH. LIPPS (1851-1914).

28 καί 29. PHILIPP LERSCH, AUFBAU DER PERSON.

τῆς ἐπικοινωνίας ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, νὰ ἀγωνιζόμαστε ἐναντίον τῆς διαφορᾶς, νὰ εἴμαστε ἀπὸ αὐτοὺς πού, σ' ἓνα ὁρισμένο τομέα, προσπαθοῦν νὰ ἐπανορθώσουν κάποια σύγχυση, μετὰ ἀπὸ τὴν ὁποία ἡ γῆ μας ἔπαυε νὰ ἔχει, ὅπως λέει ἡ Βίβλος, «χειλὸς ἐν καὶ φωνὴν μίαν» καὶ νὰ ρίξουν ἀνάμεσα σὲ δύο λαοὺς τουλάχιστον ἓνα γεφύρι ἐλευθέρως κυκλοφορίας καὶ ἀνταλλαγῶν. Στὴν τόσο εὐστοχῇ χτεσινῇ ἀνακοίνωσή του γιὰ τὴν παρότρυνση στὴ συνομιλία κατὰ τὴ διδασκαλία μας, ὁ συνάδελφός μας κ. Burney παρατηροῦσε πὺς οἱ γλωσσικοὶ φραγμοὶ εἶναι συχνὰ αἰσθηματικοὶ φραγμοί, φραγμοὶ συγκινησιακοί. Σὲ μιὰ ἀκόμη πιὸ πλατειά ἔννοια, ἃς ποῦμε πὺς ὅταν κάνεις νὰ πέφτουν οἱ γλωσσικοὶ φραγμοί, κάνεις καὶ ὅλας νὰ πέφτουν πολλοὶ ψυχολογικοὶ φραγμοί, δουλεύεις γι' αὐτὸ τὸ πλησίασμα τῶν συνειδήσεων, τὸ ὁποῖο θέλγει ὅσο ποτε ἄλλοτε τὴ διαιρεμένη μας ἀνθρωπότητα, πὺς ὅμως προχωρεῖ πρὸς τὴν Ἑνότητα.

Ἀλλὰ ἐὰν ἡ θέση τῶν ἐλλήνων καθηγητῶν τῆς γαλλικῆς στὴν Ἑλλάδα εἶναι παράλληλη πρὸς ἐκείνη τῶν συναδέλφων μας τῆς μητροπόλεως, καθηγητῶν τῶν ζωντανῶν γλωσσῶν στὴ Γαλλία, ἀγγλικῆς, γερμανικῆς, ἰταλικῆς, ἰσπανικῆς ἢ ρωσικῆς, δὲν εἶναι καθόλου τέτοια ἡ δική μας θέση, καθηγητῶν τῆς γαλλικῆς πανεπιστημιακῆς ἀποστολῆς στὴν Ἑλλάδα. Πραγματικὰ διδάσκομε βέβαια μιὰ ζωντανὴ γλῶσσα καὶ ἓνα πολιτισμὸ, ἀλλὰ αὐτὰ εἶναι δικὰ μας καὶ τὰ διδάσκομε ὅχι στοὺς νεαροὺς συμπατριῶτες μας, ἀλλὰ στὴ νεολαία μιᾶς χώρας πὺς μᾶς φιλοξενεῖ.

Ἐνὰ ἀπὸ τὰ πρῶτα μας καθήκοντα ἀπέναντι σ' αὐτὴ τὴ χώρα εἶναι νὰ ἀναρωτηθοῦμε, τουλάχιστο μιὰ φορὰ στὸ διάστημα τῆς καρριέρας μας, ἂν ἡ παιδεία πὺς τῆς προσφέρομε τῆς εἶναι χρήσιμη ἢ τουλάχιστο δὲν τῆς εἶναι βλαβερή. Πιστεύω πὺς παρ' ὅλη τὴν πίστη πὺς ἔχει ὁ καθένας μας στὴν καθολικὴ παιδαγωγικὴ ἀποτελεσματικότητά τῆς γλῶσσας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ μας, πίστη χωρὶς τὴν ὁποία δὲν θὰ ἔφενγε μὲ ἀποστολὴ στὸ ἐξωτερικόν, αὐτὴ ἡ πεποίθησις θὰ ἔσβηνε μὲ ἐδῶ βεβαίως ἀπὸ τὸ φόβο νὰ γίνουμε ἐπιζήμιοι στὴ διαμόρφωση τῶν νέων μυαλῶν, πὺς μᾶς τὰ ἐμπιστεύονται. Δόξα τῷ Θεῷ! στὴν περίπτωση τῆς Ἑλλάδας, αὐτὴ τὴν πιθανότητα δὲ χρειάστηκε νὰ τὴν ἐξετάσουμε στὰ σοβαρά. Ἡ εὐτυχὴς πεῖρα ὅχι μόνον 47 χρόνων ζωῆς τοῦ Ἰνστιτούτου μας, ἀλλὰ δύο σχεδὸν αἰώνων στενῶν καὶ ἀδιάκοπων νεοελληνικῶν ἐπαφῶν μὲ τὴ γαλλικὴ πνευματικὴ ζωὴ, ἀπὸ τὸ διανοητικὸ εὐύπνημα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἕως τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνα, πὺς συνοψίζεται στὸ συμβολικὸ ὄνομα τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῖ, πὺς ἔζησε στὸ Παρίσι, ἕως τὶς μέρες μας. μᾶς βεβαιώνει πὺς ἡ γαλλικὴ εκπαιδευτικὴ συμβολὴ συμπορεύεται μὲ τὴν ἴδια τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος καὶ τῶν ἀναγκῶν του, ἰδιαίτερα ὅσον ἀφορᾷ τὶς παλιὰς κατεσιανὲς καὶ «ρητορικὰς» ἀρετὰς, τὴν τάξη, τὴ μέθοδο καὶ τὴ σύνθεση.

Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ καθησυχαστικὴ βεβαιότητα ἃς μὴν ἀρκεῖ γιὰ νὰ μᾶς ἡσυχάσει τὴ συνειδήση. Ἐὰν ὁ σκοπὸς πὺς ἐπιδιώκουμε εἶναι ὅχι ἡ χυδαία καὶ τεχνητὴ προσαρμογὴ μιᾶς ξένης παιδείας πᾶντι σὲ μιὰ παιδεία ἐθνικὴ, ἀλλὰ ἡ ἁρμονικὴ καὶ γόνιμη συμβίωση τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης μέσα στὶς συνειδήσεις τῶν νεαρῶν Ἑλλήνων πὺς ἔρχονται σὲ μᾶς, τὸ καθήκον μας πηγαίνει πιὸ μακριά. Ἐὰν θέλουμε ἀληθινὰ τὸ καλὸ καὶ ὁλόκληρο τὸ καλὸ αὐτῆς τῆς νεολαίας πὺς μᾶς φέρνει, συχνὰ μὲ συγκινητικὸ τρόπο, τὴν ἐμπιστοσύνη της, τὴ στοργὴ της καὶ μιὰ παραδειγματικὴ σταθερότητα, τὸ καθήκον μας θὰ φτάσει ἕως τὸ κέντρο τῆς περιέργειας καὶ τῶν προσπαθειῶν αὐτῆς τῆς νεολαίας γιὰ νὰ ἐμβαθύνει στὴν πλούσια ἐθνικὴ τῆς παιδεία. Βέβαια, δὲν πρόκειται νὰ ὑποκαταστήσουμε ἐδῶ ἐμεῖς τοὺς φυσικοὺς ὁμοεθνεῖς δασκάλους, καθηγητὲς τῆς μέσης καὶ τῆς ἀνώτερης ἐλληνικῆς ἐκπαίδευσης, καὶ ἡ συνεισφορά μας σ' αὐτὸ τὸν τομέα δὲ θὰ εἶναι παρὰ συμπληρωματικὴ. Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ συμπλήρωμα θὰ προσθέσει μιὰ πετρούλα στὴν ἀναζητούμενη ἐνότητα τῶν δύο πνευματικῶν πολιτισμῶν. Σκέπτομαι ἐκεῖνον τὸν καθηγητὴ τῶν ἀγγλικῶν στὴν ἀνώτατη τάξη τοῦ Λυκείου τῆς Μασσαλίας, ὁ ὁποῖος μιλῶντας γιὰ τὴ σύγχρονη ἀγγλικὴ ποίηση μᾶς ἀνοίγει ἀκόμα τὸ δρόμο πρὸς τὸ ἔργο τοῦ Paul Claudel.

Κι' ἔπειτα, τὸ ἔχουμε πεῖ, ἡ ἐλληνικὴ πνευματικὴ κληρονομία ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ὡς τὶς νεοελληνικὲς ἀξίες, περνώντας ἀπὸ τὸ Βυζάντιο, ἔχει ἓνα καταθλιπτικόν, σχεδὸν ἀποθαρρυντικὸν πλοῦτο. Δὲ θὰ εἴμαστε πολλοί, Ἕλληνες καθηγητὲς καὶ καθηγητὲς ξένοι, γιὰ νὰ γεμίσουμε μερικὰ κενά, νὰ γεφυρώσουμε μερικὰ χάσματα. Τέτοια χάσματα στὸν τομέα τῆς ἐθνικῆς μόρφωσης διαπιστώσαμε ὅλοι στὶς τάξεις μας τῶν γαλλικῶν, ὀφειλόμενα ἄλλοτε στὴ νεαρὴ ἡλικία τῶν μαθητῶν μας ἦταν δὲν ἔχουν τελεωθεῖς τὶς γυμνασιακὰς τοὺς σπουδὰς, ἄλλοτε ἀντίθετα στὸ γεγονός ὅτι ἀπομακρύνθηκαν κάπως ἀπὸ αὐτὰς, μὴν ἔχοντας ὅλοι τὴν τὴν τὴν νὰ βαθύνουν τὶς κλασσικὰς τοὺς γνώσεις στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Θυμᾶμαι ἀκόμα τὴν ἐκπληξή μου, ἐδῶ καὶ δύο-τρεῖς χρόνια, ἐνῶ ἀντικαθιστοῦσα ἓνα ἄρρωστο συνάδελφο σ' ἓνα Cours Supérieur, ὅταν δὲν μπόρεσα νὰ πετύχω παρὰ ἀπὸ ἓνα μαθητὴ στοὺς 50 παρόντες, ἓνα φοιτητὴ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, τὴν ἐξήγησιν τῆς μεταφορικῆς μειωτικῆς καὶ ὅπως φαίνεται συκοφαντικῆς ἔννοιαν τῆς λέξης «béotien», πὺς συναντήσαμε σ' ἓνα κείμενο—καὶ ἡ ἐρασμιακὴ προφορὰ τῆς λέξης δὲν ἐμπόδιζε καθόλου, γιατί ὁ «Βοιωτὸς» δὲν ἔφερε περισσότερο τὴν ἔννοιαν τοῦ «ἄξεστου, ἄμουσου» στὸ μυαλὸ τῶν νεαρῶν συγχρόνων Ἀθηναίων, πὺς μεγάλως ἀναμφίβολα ἀπὸ τοὺς προγόνους τοὺς ἀπέναντι στοὺς γείτονες πὺς μένουν ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ Κιθαίωνα.

Ἐδῶ θὰ ἤθελα νὰ σᾶς φέρω τὰ στατιστικὰ ἀποτελέσματα μιᾶς ἐρευνᾶς πᾶνι στὴ γνωριμιά τῆς Ἑλλάδας, τῆς Ἑλλάδας τῶν φυσικῶν τοπίων, τῶν ἱστορικῶν τόπων, τῆς Ἑλλάδας τῶν βιβλίων καὶ τῶν μουσείων ὅλων τῶν ἐποχῶν, πὺς ἐπιχείρησα μὲ τοὺς ἀγαπητοὺς μας σπουδαστὲς τοῦ Cours Spécial. Λέω πὺς ἐπιχείρησα, γιατί ὁφραϊνόμενοι κάποια παγίδα καὶ παρὰ τὴν ἐπίσημή μου ὑπόσχεση πὺς θὰ σεβαστῶ τὴν προσωπικὴν ἀνωνυμία, οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς σπουδαστὲς ἔβγαλαν, φρονίμως ποιοῦντες, τὸν ἑαυτὸς ἀπ' ἔξω καὶ δὲν πῆρα παρὰ 18 ἀπαντήσεις ἀπὸ περισσότερους τῶν 60 σπουδαστῶν στὶς ἀδιάκριτες ἐρωτήσεις τῆς ἐρευνᾶς μου. Παρὰ τὴ μερικὴ μου αὐτὴν ἀποτυχία, δὲ λυπᾶμαι γιὰ τὴν ἐρευνα πὺς ἐπιχείρησα, γιατί θέλω νὰ πιστεύω πὺς ἀκόμα καὶ ἴσως κυρίως οἱ λιποτάχτες θὰ συνειδητοποιήσουν ἀπὸ δῶ καὶ πέρα καὶ μὲ πιὸ δὲν τρόπο αὐτὸ πὺς τοὺς μένει ἀκόμα γιὰ νὰ δοῦν, νὰ διαβάσουν, ν' ἀκούσουν (γιατὶ γινώταν ἐπίσης λόγος γιὰ δημοτικὴ καὶ βυζαντινὴ μουσικὴ) γιὰ νὰ ἀξίξουν πέρα γιὰ πέρα τὸν τίτλο τοῦ καλλιερημένου Ἑλλήνα.

Ὅπως δὲ ποτε παίρνω τὸ θάρρος νὰ θεωρήσω λυπηρὸν τὸ ὅτι 8 σπουδαστὲς στοὺς 18 δὲν γνωρίζουν ἀκόμα τὴν Αἴγινα, πὺς δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ὥρα καὶ 1/4 μὲ τὸ βαπόρι ἔξω ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ καὶ ὅπου θὰ συναντήσουν, γιατί δὲν θ' ἀργήσουν πᾶν ἐλπίσω νὰ πᾶνε, συγκεντρωμένα σ' ἓνα μικρόκοσμο 85 τ. χλμ. ὅλες τὶς Ἑλλάδες πὺς δὲν κάνουν παρὰ μιὰ : τὴν ἀρχαία στὴν Ἀφαία καὶ στὸ ναὸ τῆς Ἀφροδίτης, ἢ, γιὰ τοὺς πιὸ θαρραλέους, στὸ πιὸ ψηλὸ σημεῖο (532 μ.) τῆς κορυφῆς τοῦ Ὄρους, στὸν περίβολο τοῦ βωμοῦ τοῦ Πανελλήνιου Δία, πλᾶν στὸ παρεκκλήσι τῆς Ἀναλήψεως τῆς βυζαντινῆς καὶ παρεκκλήσι τῶν Ἁγίων Ἀσωμάτων καὶ τῆς Ὀμορφοκλήσιος τῆς σύγχρονης νέα Ἑλλάδας τοῦ 1828 μὲ τὶς ἀναμνήσεις ἀπὸ τὸν Καποδίστρια. Βρίσκω ἐπίσης λυπηρὸν τὸ ὅτι παρὰ τὴ γοητευτικὴ πρόσκλησις γιὰ ταξίδι, ἓνα ταξίδι μιᾶς μέρας, πὺς στέλνεται μέσο ἀπὸ τὸ ὡραῖο βιβλίον τοῦ συναδέλφου μας κ. Matton γιὰ τὴν Ὑδρα, μιὰ μόνον σπουδαστρία στὶς 18 γνωρίζει τὸ δοξασιμένον, τὸ μοναδικὸ νησί τῶν ἀτρόμητων Μιαούληδων, Κουντουριώτηδων, Τομπάζηδων. Λυπηρὸν ἀκόμα τὸ ὅτι, μὲ ἐξαίρεση τοὺς φοιτητὲς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, ἀπὸ τότε πὺς τέλειωσαν τὸ γυμνάσιον δὲν εἶχαν πᾶν τὴν περιέργειαν νὰ διαβάσουν ἄλλα κείμενα τοῦ Ὀμήρου ἢ τοῦ Πλάτωνα ἢ τῶν Τραγικῶν ἀπὸ αὐτὰ πὺς διδάχτηκαν στὸ σχολεῖόν τους, νὰ ἀνακαλύψουν τὸν Ἀριστοφάνη ἢ τὸν Πίνδαρον ἢ τοὺς Πατέρες τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, νὰ παρακολουθήσουν ταχτικὰ τὶς ἐξελίξεις τοῦ Ἑθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, νὰ ἐπισκεφθοῦν πιὸ συχνὰ τὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο (μιὰ φοιτητρία ὁμολογεῖ μὲ εἰλικρίνεια πὺς δὲν πῆγε ποτε) ἢ τὸ Μουσεῖο Μπενάκη, νὰ γνωρίσουν πλατιά τὰ βασικὰ

γὰ τὸ νέο ἑλληνισμό ἔργα, ὅπως τὰ θανμάσια Ἀπομνημονεύματα τοῦ ἀγράμματος Στρατηγοῦ Μακρυγιάννη, πὺν εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα μνημεῖα τῆς νεοελληνικῆς πεζογραφίας. Ἀλλὰ δὲ θέλω νὰ κουράσω αὐτοὺς τοὺς συμπαθητικοὺς μαθητὲς, στοὺς ὁποίους δὲν εἶναι ἡ καλὴ θέλησις μὰ ὁ καιρὸς, περισσότερο ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰ χρήματα, πὺν λείπει, καθὼς τραβολογιοῦνται ἀνάμεσα σὲ παράλληλες πανεπιστημιακὲς καὶ ἐπαγγελματικὲς ἀσχολίες. Κι' ἔπειτα σημείωσα ἀπὸ τὶς ἀπαντήσεις τοὺς συγκινητικὰς ἀποφάσεις γὰ τὸ μέλλον ἢ διακηρύξεις πίστεως σὰν καὶ αὐτὴ : «Ὁ, τι εἶναι ἑλληνικό, εἶναι δικό μου». Καὶ κάποιον ἄλλον : «Μ' ἀρέσει νὰ μαθαίνω καὶ νὰ ἐκτελῶ (ὅσο μπορῶ καλύτερα) τοὺς δημοτικοὺς χοροὺς καὶ τὰ λαϊκὰ τραγούδια. Μὲ συγκινοῦν τόσο πολὺ, πὺν νιώθω νὰ ξαναζοῦν μέσα μου οἱ χωριάτες πρόγονοί μου. Προσπαθῶ νὰ τὰ διαδίδω στοὺς νέους...» ὁ ἴδιος σπουδαστὴς ἢ ἡ ἴδια σπουδαστρία διαβάζει Θουκυδίδην γὰ τὴν προσωπικὴν τῆς εὐχαρίστησιν καὶ ὠφέλειαν, καὶ ξέρεται ἀπ' ἑξῶς σχεδὸν ὅλα τὰ ποιήματα τῆς Σαπφῶς, ἐνῶ παράλληλα γνωρίζει τὰ Ἀπαντα τῶν περισσότερων μεγάλων ποιητῶν καὶ πεζογράφων τοῦ περασμένου καὶ τοῦ τωρινοῦ αἰῶνα.

Συμπέρασμα καὶ πρακτικὴ ἀπόφασις—γιατὶ προσπαθοῦμε πάντα νὰ δίνουμε ὀλικὴ μορφή στὶς ιδέες μας, νὰ τὶς κάνουμε νὰ περνοῦν μὲς στὴ ζωὴ τῆς καθημερινῆς μας πράξεως : νὰ παρακινήσουμε τοὺς μαθητὲς, τοὺς μέλλοντες καθηγητὲς καὶ ἀκόμα τοὺς νέους καθηγητὲς νὰ γνωρίζουν κάθε μέρα καὶ καλύτερα τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν ἑλληνισμό, νὰ ἀπλώνουν ρίζες κάθε μέρα καὶ πὺν γερεὶς στὸ ἔδαφος τῆς ἐθνικῆς τους παιδείας, φυσικῆς, ἀπαραίτητης καὶ πρωταρχικῆς προϋπόθεσις γὰ τὴν ξένη παιδείαν. Οἱ μεγάλοι Ἕλληνες ποιητὲς τῆς νέας Ἑλλάδος, ὁ Σολωμός, ὁ Παλαμάς, ὁ Σικελιανός δὲν ὑπῆρξαν εὐρωπαϊκὰ καὶ παγκόσμια πνεύματα, ἐπειδὴ ἦσαν πρῶτα-πρῶτα βαθιὰ ριζωμένοι ταυτόχρονα καὶ στὴ βιβλικὴ παράδοση καὶ στὴ ζωὴ καὶ στὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ αὐτῆς τῆς χώρας ;

Πῶς νὰ εὐνοήσουμε αὐτὸ τὸ ρίζωμα μὲ τὰ μέσα πὺν εἶναι δικὰ μας, καὶ πὺν δὲ θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι, τὸ ξαναλέω, παρὰ ἓνα παράλληλο συμπλήρωμα στὸ ἔργο τῶν ἑλλήνων παιδαγωγῶν ; Βλέπω δύο ἢ τρία συγκεκριμένα μέσα :

1). Νὰ ἀναπτύξουμε τὶς ἐξόδους, τὶς ἐπισκέψεις, τοὺς περιπάτους, τὶς ἀρχαιολογικὰς ἐκδρομὰς μέσα καὶ ἔξω ἀπ' τὶς πόλεις ὅπου ἐργαζόμαστε. Στὸν ἀνώτερο κύκλο, στὸ Cours Spécial, αὐτοὶ οἱ περίπατοι θὰ μπορούσαν νὰ συνδεθοῦν μὲ τὴν διδασκαλίαν μας : ἡ σχολιασμένη ἐπίσκεψις στὸ θέατρο τοῦ Διονύσου μὲ μιὰ ἐρμηνεῖαν ἀπὸ τὸν Αἰσχύλου, ἡ ἐπίσκεψις στὸ Ἐθνολογικὸ Μουσεῖο ἢ στὶς αἴθουσες τοῦ Μουσείου Μπενάκη, πὺν εἶναι ἀφιερωμένες στὸ 1821 μὲ μιὰν ἀνάλυσιν τῶν Orientales τοῦ Victor Hugo. Ἀλλὰ, ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε παιδαγωγικὴ σχέση, οἱ μαθητὲς τῆς Λειβαδιᾶς θὰ εἶναι εὐγνώμονες στοὺς δασκάλους τους, ἐπειδὴ θὰ τοὺς κάνουν νὰ γνωρίσουν τοὺς Δελφούς, οἱ μαθητὲς τοῦ Πύργου τὴν Ὀλυμπίαν, τῆς Σπάρτης τὸ Μυστρά, τοῦ Κιάτου τὴν Σικυῶνα, τῆς Λάρισσας τὰ μοναστήρια τῶν Μετεώρων, τοῦ Βόλου—ὅταν ἡ ἀτυχὴ πόλις, πὺν αὐτὲς ἔδω τὶς μέρες δοκιμάστηκε σκληρὰ ἀπὸ τοὺς σεισμούς, θὰ ἀνορθωθεῖ μέσα ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῆς—τὸ Πήλιο τῶν Κενταύρων, τὸ σχολεῖο τοῦ Ρήγα Φερραίου στὴ Ζαγορά.

2). Δεύτερο μέσο, μὲ βοήθημα τὸ βιβλίον : στὰ πὺν προχωρημένα cours νὰ ἐκθειάζουμε ἐπίμονα τὸ διάβασμα τῶν ἔργων πὺν ἔχουν ἐκδοθεῖ ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο καὶ εἶναι ἀφιερωμένα στὴν Ἑλλάδα, ὅπως οἱ μονογραφίαι τοῦ κ. Matton γὰ τὴν Ὑδρα, τὴν Ρόδο, τὴν Κρήτη πὺν μόλις βγήκε, τὴν Κέρκυρα σὲ λίγο, τὶς ἱστορικὲς καὶ λαογραφικὲς καὶ φιλολογικὲς μελέτες γὰ τὴν λατρεία στὴ Θράκη, τὴν λαϊκὴν θρησκείαν στὴν Κεφαλλονιά, τὴν κυπριακὴν καὶ Πετραρχίζουσαν ποίησιν, πὺν ἐκδώσαμε στὰ γαλλικά, σὲ δὲ γλωσσὲς ἐκδόσεις καὶ ἐπίσης στὰ ἑλληνικά, ἀνάμεσα στ' ἄλλα τὸν

Ἰδιωτικὸ Βίον τῶν Βυζαντινῶν τοῦ καθηγητῆ Κουκουλέ, τόσο γεμάτον ἀπὸ ἀπολαυστικὰς λεπτομέρειες καὶ ἀπὸ συγκεκριμένους πράξεις τῆς ζωῆς, ὅπου οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες ξαναβρίσκουν τὸν ἑαυτὸν τοὺς στοὺς βυζαντινοὺς τοὺς πατέρες.

3). Τέλος, μὲ τὰ μαθήματά μας πάνω στὴ λογοτεχνία καὶ τὸν πολιτισμὸ νὰ ρίχνουμε ἀδιάκοπα γεφύρια ἀνάμεσα στὶς δύο παιδεῖες μας, ἀνάμεσα στὶς δύο μας ἱστορίες καὶ μ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρίαν νὰ καλύπτουμε μερικὰ ἐνδεχόμενα κενὰ στὴν ἑλληνικὴ ἐνημέρωσιν τῶν σπουδαστῶν μας. Ὁ Ronsard θὰ τὸ ἐπιτρέψει γὰ τὸν Πίνδαρον, ὁ Montaigne γὰ τὸν Σέξτο τὸν Ἑμπειρικὸ καὶ γενικὰ τὸν ἑλληνικὸ σκεπτικισμό, ὁ Racine γὰ τὸν Εὐριπίδην, ὁ Bossuet γὰ τὸν Ἅγιον Ἰωάννη τὸ Χρυσόστομον, ὁ La Bruyère γὰ τὸ Θεόφραστο, ὁ Chénier γὰ τὸ Θεόκριτον καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, χωρὶς νὰ παραλείψουμε τὴν πλούσιαν ταξιδιωτικὴν φιλολογία ἀπὸ τὸν Chateaubriand μέχρι τοῦ Thibaudet.

Ἀκόμα, ἂς μὴν ξεχάσουμε τὴν φιλολογικὴν ἱστορίαν τῆς φιλίας ἀνάμεσα στοὺς δύο λαοὺς μας κατὰ τὸν περασμένον αἰῶνα. Πρόσφατα σὲ πολλὰ Παραρτήματα ἐπαρχιών, ἀκουσα στὸ Cours Moyen III νὰ διαβάζουν καὶ νὰ ἐξηγοῦν ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὶς Ἀναμνήσεις τοῦ Frédéric Mistral. Οἱ μαθητὲς ἤξεραν γενικὰ νὰ μοῦ τοποθετήσουν στὸ χάρτη τὴν Προβηγκία καὶ νὰ μοῦ ποῦν μὲ δύο λόγια ποιοὺς ἦταν ὁ Mistral. Ἀλλὰ αὐτὸ πὺν δὲν ἤξεραν εἶναι πῶς, στὰ 1897, τὴ στιγμὴ πὺν τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος κινδύνευε, «ὁ ταπεινὸς μαθητὴς τοῦ μεγάλου Ὀμήρου», ὅπως ὀνομάζει ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτὸν τοῦ στὴ Mireille, συνέθεσε ἓνα θερμὸ Ὑμνον στὴν Ἑλλάδα ἀ-ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτὸν τοῦ στὴ Mireille, συνέθεσε ἓνα θερμὸ Ὑμνον στὴν Ἑλλάδα ἀφιερωμένο στὴν Αὐτῆς Βασιλικῇ Ὑψηλότητι τὴν Πριγκίπισσαν Μαρίαν τῆς Ἑλλάδος, πὺν μεταφράστηκε καὶ ἐκλαϊκεύτηκε ἀπὸ τὸν Κωστὴ Παλαμὰ μὲ τὸν τίτλον «Ὁ Ἑλληνικὸς Ὑμνος» καὶ μὲ τὴν γνωστὴν ἐπιφώδην : «Κι' ἂν πρέπει νὰ πεθάνουμε γὰ τὴν Ἑλλάδα, θεῖα εἶν' ἡ δάφνη ! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει».

Θὰ ἐξχόμεστε—καὶ θὰ τὸ φροντίσουμε—νὰ ἔχουν ἐμπρὸς τοὺς οἱ μαθητὲς μας τὸ κείμενον τοῦ Mistral στὰ γαλλικά καὶ στὰ προβηγκιανά, καὶ ἀπέναντι τὴν μετάφρασιν τοῦ Παλαμὰ, καὶ ἀκόμα τὰ δύο ἐπιτάφια ποιήματα πὺν ἐμπνεύστηκαν ὁ Παλαμάς καὶ ὁ Σικελιανός, μόλις πέθανε ὁ φίλος προβηγκιανὸς ποιητὴς Μικρὸ μὰ προνομιούχο καὶ παραδείγμα καὶ πὺν δείχνει πῶς οἱ οἰκογενειακοὶ μας δεσμοὶ μπορούν βαθιὰ νὰ μπολιάσουν τὴν παιδείαν μας πάνω στὴν ἑλληνικὴν παιδείαν, ἐξαιρουμένη τὴν ἑλληνικότητα τῶν μαθητῶν μας μὲ τὴν πὺν ζωντανὴ συνείδησιν πὺν θ' ἀποκτήσουν ἔτσι, πῶς ἡ νέα Ἑλλάδα ἦταν καὶ εἶναι ἄξια πέρα ἀπὸ τὰ σύνορά της γὰ συμπάθειαν καὶ ἀφοσίωσιν.

Ἔτσι οἱ μαθητὲς μας ὅχι μόνο δὲ θὰ «βγοῦν ἀπὸ τὰ νερά τους» μέσα στὶς τάξεις μας, ἀλλὰ θὰ νοιώθουν ἐκεῖ ὅπως μέσα στὸ οἶκόν τους περιβάλλον, καὶ ἴσως ἀκόμα θὰ τοὺς ἔχουμε βοηθήσει νὰ γνωρίσουν λίγο καλύτερα τὸ ἴδιο τους τὸ σπίτι.

Θὰ τελειώσω μὲ ἓνα συλλογισμό πὺν μοῦ ἐνέπνευσε ἓνα ἀπόσπασμα ἀπ' τὸν Μικρὸν ἐφημερίδα τοῦ Πύργου τῆς Ἠλείας, ὅπου διάβασα ἓνα ἀπόσπασμα ἀπ' τὸν Μικρὸν Πρίγκηπα τοῦ St. Exupéry, σὲ ἑλληνικὴν μετάφρασιν πὺν ἔγινε ἀπὸ τὴν Ἀμαλία Δελακούρα, τῆς ὁποίας ἡ δουλειά, προχθές, πάνω σ' αὐτὴ τὴν ἴδια σκηνή, γέμισε Δελακούρα, τῆς ὁποίας ἡ δουλειά, προχθές, πάνω σ' αὐτὴ τὴν ἴδια σκηνή, γέμισε συγκίνηση τοὺς γάλλους συναδέλφους τῆς καὶ περηφάνεια τοὺς πνευματικούς της γονεῖς. Ἡ νεαρή μας συναδέλφος, δίνοντας ἐπίσης τὸ παράδειγμα τῆς ἀκτινοβολίας πὺν μπορεί νὰ ἔχει σὲ μιὰ μικρὴ ἐπαρχιακὴ πόλιν ἓνας Ἕλληνας καθηγητὴς τῶν γαλλικῶν, μετάφρασε τὸν ἀξέχαστον διάλογον τῆς ἀλεπούς καὶ τοῦ μικροῦ πρίγκηπα.

Αὐτὸς μόλις ῥώτησε γὰ τρίτη φορὰ τὴν ἀλεπού :

Τί θὰ πεῖ «ἐξημερώνω», ; — «Εἶναι κάτι πὺν ἔχει παρὰ πολὺ ξεχαστεῖ», λέει ἡ ἀλεπού. «Θὰ πεῖ νὰ δημιουργεῖς δεσμούς».

— «Νὰ δημιουργεῖς δεσμούς» ;

— «Βέβαια», λέει ἡ ἀλεπού. «Δεν εἶσαι ἑωστάρια γὰ μένα παρὰ ἓνα ἀγοράκι ὁλόγδιο μὲ ἑκατὸ χιλιάδες ἀγοράκια. Καὶ δὲ σ' ἔχω ἀνάγκη. Κι' οὕτε ἐσὺ μ' ἔχεις ἀνάγκη».

Δὲν πρέπει νὰ γελαττοῦμε ἀπὸ τῆ σωκρατικῆ εἰρωνείας. Μακρὸς δρόμος στοχασμοῦ ἔγινε καὶ ἀνοίχτηκαν πλαιοὶ οἱ ὁρίζοντες.

Ὁ ταυτισμὸς τῆς βασιλικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς τέχνης εἶναι ἀπὸ τὰ βασικώτερα σημεῖα τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Ἀπὸ αὐτὸν θὰ ἀναπηδήσῃ καὶ σ' αὐτὸν θὰ στηριχτῇ ἡ «Πολιτεία», ὅπου διαλεκτικὴ καὶ ιδέα τοῦ Ἀγαθοῦ ταυτίζονται. Ἐδῶ γίνεται ἓνα βασικὸ καὶ πρῶτο ξεκαθάρισμα τῆς πολιτικῆς, καὶ βλέπομε σὲ τὴν ὑψηλὴν ἀνεβάσει, ἀπὸ τί φροντίδες τὴν ἀπαλλάσσει καὶ πόσο τὴν ὀνειρεύεται πλαστοτοργὴ τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, ὥστε νὰ τὴν ταυτίσῃ μὲ τὴ βασιλικὴ τέχνη, πὺν δὲν φαίνεται νᾶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴ διαλεκτικὴν, τὴ φιλοσοφία δηλαδή. Χαιρόμαστε ἐδῶ τὸ ἀνέβασμα ἀπὸ τὸν ὠμὸ ὠφελισμὸ τῆς βιοτεχνίας ὡς τὴν κορῶνα τῆς θεωρίας, τὸ ἀκριβὸς κλειδί τῆς ἀλήθειας, τῆ διαλεκτικῆς. Μποροῦσε νὰ μᾶς τρυμάξῃ στὴν ἀρχὴ τὸ ὠφέλιμο καὶ τὸ χρησίμο. Ἀλλὰ βλέπομε πῶς ἐννοεῖται τὸ ὠφέλιμο καὶ τὸ χρησίμο γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Ἡ σύνδεση τῆς θεωρίας μὲ τὴν πράξιν γίνεται στὸ ὑψηλότερο σκαλὶ τῆς πρώτης. Ὑστερα ἀπ' αὐτὰ εἶναι φανερό πῶς ἡ ἀγωγή τοῦ ταυτισμοῦ πολιτικῆς καὶ βασιλικῆς τέχνης γίνεται στὸν «Εὐθύδημο» πιότερο γιὰ νὰ φανοῦν οἱ δυσκολίες πὺν θὰ ὑπερπηδήσῃ ὁ Πλάτων στὴν «Πολιτεία» ὥστε νὰ διατυπώσῃ τὸ βασικὸ αἷτημά του γιὰ τὴν εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου, πὺν θάρρη μόνον, ἵταν οἱ φιλόσοφοι γίνονιν βασιλεῖς ἢ οἱ βοσιλεῖς γίνονιν φιλόσοφοι.

Ἡ κατεῦθυνση γιὰ νὰ λυθῇ τὸ πρόβλημα τῆς Εὐδαιμονίας ἔχει δοθῇ στὴν πρώτη κιόλας συζήτησιν μετὸν Κλεινία: Τὸ ὡνὸ πραγματικὸ ἀγαθὸ, εἶπαν, εἶναι ἡ ἐπιστήμη, ἡ σοφία.

Ὅταν, συνεχίζει ὁ Σωκράτης, πέραμε σ' αὐτὸ τὸ ἀδιέξοδο, τότε δὲ βάσταξα πιά: ἔπεσα στὰ πόδια τῶν δυὸ ξένων, τοὺς παρακαλοῦσα νὰ τοὺς Διόσκουρους, νὰ μᾶς σώσουν ἀπὸ τὴ θέελλα τοῦ λόγου καὶ νὰ μᾶς ἐπιδείξουν στὰ σοβαρὰ ποιά εἶναι ἡ ἐπιστήμη πὺν ζητοῦσαμε. Ἔτσι ξαναγεννιέται γιὰ τελευταία φορὰ ἡ ἐλπίδα πῶς κάτι μπορεῖ νὰ ἀκούσωμε τέλος πάντων ἀπὸ τοὺς σοφιστὲς στὸ πέμπτο καὶ τελευταῖο ἐπίσῳδιο, τὸ πὺν μεγάλο ἀπ' ὅλα (293a—303a), μὰ καὶ τὸ πὺν δραματικὸ.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ προσθέσωμε ὅτι οἱ σοφιστὲς μένονιν ὡς τὸ τέλος οἱ ἴδιοι; Αὐτὸ τὸ ξέρουμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κιόλας. Ὅλη ἡ πλοκὴ τοῦ διαλόγου, ἐνῶ φαίνεται πῶς τείνει στὸ νὰ ἀποσπᾷ ἀπὸ τοὺς σοφιστὲς τὴ σοφία τους, στὴν πραγματικὴ ἐπιτυχάνει νὰ μᾶς δείξῃ σὲ ὅλο τῆς τὸ μέγεθος τὴν κορυφότητα καὶ τὸ κομικὸ τῶν σοφιστῶν καὶ τῆς τέχνης των, σὲ κλίμακα πὺν ὅλο καὶ ἀνεβαίνει. Σὲ τοῦτο τὸ ἐπισῳδίου ἡ σάτυρα ἀποκορυφώνεται. Οἱ σοφιστὲς δὲν ἔχουν αἴσθησιν τοῦ γελοίου. Καὶ ὁ Σωκράτης ἀπελπισμένος πιά ὅτι θὰ βγάλῃ τίποτε ἀπ' αὐτοὺς, τοὺς παίρνει γι' αὐτὸ πὺν εἶναι καὶ ἐπιδιδῶκει μαζί μετὸν Κτήσιππο νὰ ξεσκεπᾷ ὅλη τὴ γύμνια τους, μὲ μιὰ σπαριαριστὴ σάτυρα πὺν ἀποσπᾷ ἄφθονο καὶ ἀβίαστο τὸ γέλιο.

Στὴν ἀρχὴ ὁ Εὐθύδημος ἀναλαμβάνει νὰ δείξῃ στὸ Σωκράτη πῶς αὐτὴ τὴν ἐπιστήμη πὺν τόση ὥρα ζητοῦν μετὸν Κλεινία καὶ δὲν τὴ βρίσκουν, τὴν κατέχει χωρὶς νὰ τὸ ξέρῃ! Τοῦ ἀποδείχνει μὲ ἓνα σόφισμα πῶς ὅποιος κάτι ἐπίσταται εἶναι ἐπιστήμων καὶ ἀφοῦ εἶναι ἔτσι, εἶναι πανεπιστήμων, κατέχει ἐπομένως καὶ τὴν ἐπιστήμη πὺν ζητοῦν, μιὰ πὺν εἶναι ἀδύνατο ἓνας ἄνθρωπος νὰ εἶναι τὴν ἰδίαν ὥρα καὶ ἐπιστήμων καὶ ἀνεπιστήμων. Αὐτὸ ἔρχεται νὰ ἐπιβεβαιώσῃ καὶ ὁ Διονυσόδωρος, ἀπλώνοντάς το μάλιστα σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ὅλοι τὰ ξέρουν ὅλα καὶ ἓνα μόνον νὰ ξέρουν.

Ἐδῶ ἀπάνω ὁ Σωκράτης ἀναγνωρίζει ὅτι οἱ σοφιστὲς σπουδαιολογοῦν πιά! Δὲν παίζουν ὅπως πρὶν. Τοὺς ρωτᾷ ἂν ξέρουν ὅλες τίς τέχνες καὶ ἀρχίζει νὰ τοὺς ἀπαριθμῇ τέχνες χειρωνακτικῆς. Πὺν νὰ ἀρνηθοῦν οἱ σοφιστὲς! Ἐρετε καὶ τὰ ἄστρα καὶ τὴν ἄμμο πόση εἶναι; Καὶ νόμιζες, πῶς δὲ θὰ δεχόμεσταν πῶς τὰ ξέρομε; Τὴ συνέχεια τοῦ ξεγυμνώματος τὴν παραδίδει ἐδῶ στὸν Κτήσιππο, πὺν ἀδιάντροπα ἐρωτᾷ τὸ Διονυσόδωρο ἂν ξέρῃ πόσα δόντια ἔχει ὁ Εὐθύδημος. Τὴν ἰδίαν ἐρώτηση κάνει καὶ στὸν Εὐθύδημο γιὰ τὸν Διονυσόδωρο. Ἀμὰ ἀπαντήσουν, λέγει, θὰ μετρήσῃ τὰ δόντια τους καὶ ἂν ἀληθέουν, τότε θὰ τοὺς πιστέψῃ. Αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ

δέχονται οἱ σοφιστὲς, τὸ παίρνουν γιὰ κοροῦδία, μόνον ἐπιμένουν πῶς τὰ ξέρουν ὅλα. Τότε πιά ὁ Κτήσιππος τοὺς ἐρωτᾷ χωρὶς συστολῇ καὶ τὰ πὺν ἀτοπα καὶ ἀδιάντροπα πράγματα ἂν τὰ ξέρουν. Καὶ φυσικὰ δὲν ἀρνοῦνται. Καὶ ὁ Σωκράτης δὲν βαστᾷ, ρωτᾷ καὶ αὐτὸς ἂν ὁ Διονυσόδωρος ξέρῃ νὰ χορεύῃ καὶ νὰ παίρνῃ τοῦμπες πᾶνω ἀπὸ μαχαίρια. Γιατί ὄχι; Στὴ συνέχεια ἀποδείχνουν πῶς αὐτὰ ὅλα τὰ ἔξεραν ἀπὸ παιδιὰ, μόλις γεννήθηκαν. Καὶ ὁ Σωκράτης, λέγον, τὰ ξέρει ὅλα ἀπὸ πάντα. Ὁ Σωκράτης πρέπει τώρα νὰ ἀπαντᾷ. Ἀτακτος μαθητὴς ὅμως, βρίσκει τὸν τρόπο, ἐνῶ ἀπαντᾷ, νὰ ἐλέγχῃ τὴ σοφιστικὴ ἐπιχειρηματολογία καὶ νοοτροπία. Ὁ σοφιστὴς θέλει ἀπλῶς νὰ ἀπαντᾷ ὅ,τι καταλαβαίνει: ἂν ἄλλο εἶναι ἐκεῖνο πὺν σὲ ἐρωτᾷ καὶ σὲ ἄλλο ἀπαντᾷ, δὲν ἔχει σημασία. Ἡ συζήτηση δὲν γίνεται γιὰ νὰ βροῦμε τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ γιὰ νὰ μπερδέψουμε ἀπλῶς τὸν ἄλλο μέσα στὰ δίχτυα τῶν λέξεων. Στὸ τέλος, ἐπειδὴ φοβᾷται ὁ Σωκράτης μήπως τὸν πάρουν γιὰ αὐθάδη, καὶ δὲ θελήσουν νὰ τὸν δεχθοῦν, ἀποφασίζει νὰ ἀπαντᾷ στὸν Εὐθύδημο ὅπως αὐτὸς θέλει. Ἔτσι εὐκόλῃ ἀποδείχεται ὅτι πάντα τὰ ἔξερε ὅλα, πάντα, καὶ ὅταν τὸν ἐσπείρουν ὁ πατέρας του καὶ πρὶν γεννηθῇ. Καὶ πρὶν γίνῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ. Καὶ θὰ τὰ ξέρῃ καὶ στὸ μέλλον ὅλα.

Ἀφοῦ ἔτσι τοὺς παρέσυρε ὁ Σωκράτης μετὰ τέχνη νὰ ξεστομίσουν οἱ ἴδιοι τίς ἀκρότατες συνέπειες τῶν σοφισμάτων τους, περνᾷ στὴν ἐπίθεση καὶ μὲ τὰ δικὰ τους τὰ σοφιστικὰ ὅπλα ἀνατρέπει τὸ σαθρὸν οἰκοδόμημα. Καλὰ, λέγει, δέχομαι πῶς τὰ ξέρω ὅλα, πῶς νὰ πῶ ὅμως ὅτι ξέρω πῶς οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες εἶναι ἀδικοὶ; Χωρὶς νὰ προσέξῃ ὁ Διονυσόδωρος, ὁμολογεῖ πῶς αὐτὸ ὁ Σωκράτης δὲν τὸ ξέρει. Ἀλλὰ τότε εἶμαι παντόχρονα ἀνεπιστήμων καὶ ἐπιστήμων; Μπαίνει στὴ μέση ὅμως ὁ Εὐθύδημος γιὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸ κακὸ καὶ τότε ὁ Σωκράτης ἔχει νὰ παλαίψῃ καὶ μετὸς δυὸ. Ὁ Ἡρακλῆς, Ἡρακλῆς μιὰ φορὰ, καὶ δὲν μποροῦσε μόνος νὰ τὰ βγάλῃ πέρα μετὰ τὴ σοφίστρια τὴν ὕδρα, πὺν ἄμα τῆς κόψῃ μιὰ κεφαλὴ ξεφυτρώνει στὴ θέσιν πολλές ἄλλες, καὶ μὲ ἓνα θαλασσινὸ καβούρι, πὺν τὴν ἰδίαν ὥρα τὸν δάγκωνε στὸ ἀριστερό του πλευρό. Πῶς νὰ τὰ βγάλῃ πέρα ὁ Σωκράτης ὡνός; Παραστατικώτατα ἐδῶ χαρακτηρίζεται καὶ ἡ ἀνεξάντλητὴ σὲ σοφίσματα μέθοδος τῶν σοφιστῶν καὶ ὁ ὁλὸς τῶν δυὸ ἀδελφῶν.

Μὰ καὶ ἡ εἰκόνα τοῦτῃ πηγὴ νέων σοφισμάτων γίνεται, ὅπου ὁ Σωκράτης ἀποδείχεται ἀπάτωρ, γιατί εἶχε τὴν ἀφέλεια νὰ πῇ πῶς ἄλλον πατέρα εἶχε αὐτὸς καὶ ἄλλον ὁ ἑτεροθαλὴς ἀδελφὸς του Πατροκλῆς. Ὅστε ὁ πατέρας του εἶναι πατέρας καὶ δὲν εἶναι. Τὴ συνέχεια τὴν παίρνει πάλι ὁ Κτήσιππος γιὰ νὰ φανοῦν οἱ ἀκρότητες. Οἱ σοφιστὲς ἀποδείχνουν τώρα μὲ νέα σοφίσματα πῶς ὁ πατέρας τους εἶναι πάντων πατὴρ καὶ τὸ ἴδιο καὶ ἡ μητέρα τους, μητέρα καὶ τῶν ἀγνῶν ἀκόμη. Ἀλλὰ τὸ ἴδιο καὶ οἱ γονεῖς τοῦ Κτήσιππου, καὶ αὐτὸς εἶναι ἀδελφὸς μετὰ τὰ μωσχάρια, τὰ σκυλιὰ καὶ τὰ γουρούνια. Ἀκόμη ὅτι ἔχει καὶ σκύλο πατέρα καὶ ὅτι χτυπᾷ τὸν πατέρα του. Κι ὅταν ὁ Κτήσιππος τοὺς λέγῃ πῶς ὁ πατέρας τους θέλει ξόλο πὺν γέννησε τέτοια παιδιὰ καὶ τόσα ἀγαθὰ δοκίμασεν ἀπ' αὐτὰ, τοῦ ἀνοίγει νέο πάλι δρόμο γιὰ σοφίσματα. Μὰ τώρα ὁ Κτήσιππος περνᾷ στὴν ἐπίθεση, καὶ μὲ μιὰ ἐξυπνὴ παρατήρηση δείχνει. τὸν Εὐθύδημο καὶ τὸν στοατηγὸ. Δὲ φτάνει ζωὸς αὐτό. Ἀρκεῖ πιά ἐμαθήτεψε κοντὰ πὺν σοφιστὲς. Ἀπὸ δῶ καὶ κάτω τοὺς χτυπᾷ καὶ τοὺς δυὸ μετὰ τὰ ἴδια τοὺς τὰ ὅπλα καὶ θριαμβεῖ γιατί ἀναγκάζει τὸν Διονυσόδωρο νὰ πῇ γιὰ τὸ ἴδιο πρᾶγμα τὴν ἰδίαν στιγμὴν καὶ νὰ καὶ ὄχι παραβαίνοντας ἔτσι θεμελιώδη ἀρχὴ τῆς σοφιστικῆς συζητητικῆς. Ἀπάνω στὸ θρίαμβό του δὲ γελᾷ ἀπλῶς «ἀνακαγχάζει» καὶ τὸ ρῆμα αὐτὸ δείχνει τί νόημα δίνει ὁ ἴδιος στὴ νίκην του. Ἐδῶ πιά καὶ ὁ ἄφωνος τόση ὥρα Κλεινίας χάρηκε καὶ γέλασε. Καὶ σὰν εἶδεν ὁ Κτήσιππος τὸ γέλιο τοῦ ἀγαπημένου του, ἔγινε δέκα φοοὲς τόσος. Ὁ παμπόνηρος ὁ Κτήσιππος, λέγει ὁ Σωκράτης, θὰ φρόντισε ἀπὸ πρὶν νὰ μάθῃ αὐτὰ ἀπὸ τοὺς σοφιστὲς. — Ποιὸς ἄλλος κατέχει τέτοια σοφία; — Καὶ χορίζοντας στὸν Κλεινία τοῦ κάνει τὴν παρατήρησιν πὺν γελᾷ γιὰ τόσο σπουδαῖα καὶ διορφα πράγματα!

Μὰ νὰ ἔτοιμος ὁ Διονυσόδωρος τὸν ἀρπάζει. Εἶδες ποτέ σου, τὸν ἐρωτᾷ, ὡς τώρα κανένα ὁμορφο πρᾶγμα; Ὁ Σωκράτης ἀπαντᾷ ὅντας διαιτυπῶναι στοιχειωδῶς τὴ θεωρία τῶν ιδεῶν. Τὰ καλὰ εἶναι καλὰ μὲ τὴν παρουσία σ' αὐτὰ τοῦ καλοῦ. Ἀλλὰ πόσο μακριὰ εἶναι αὐτὰ ἀπὸ τῆς λογοπαίικτικῆς μαρίας τῶν σοφιστῶν! Ὡστε, λέγει ὁ Διονυσόδωρος, ἂν κανένα βόδι παρουσιαστῇ δίπλα σου, γίνεσαι βόδι. Σωκράτης; Καὶ ὁ Σωκράτης χρησιμοποιώντας μὲ κρυφὸ καμάρι γιὰ πρώτη φορὰ τὰ σοφιστικὰ ὅπλα δείχνει στὸ Διονυσόδωρο πὼς κάνει λάθος, γιατί τὸ ἄλλο εἶναι ἄλλο. Ἀλλὰ ὁ Διονυσόδωρος δὲν τοῦ δίνει καιρὸ νὰ χαρῇ τὴν ἐπιτυχία του. Ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ Σωκράτη ἀντλεῖ ἐπιχειρήματα καὶ μὲ τὴ συνηθισμένη τακτικὴ του τὸν κάνει μεταξὺ ἄλλων νὰ ὁμολογήσῃ πὼς σιὸ ὑάγειρο ἀρμόζει νὰ τὸν κομματιάσῃ κανεὶς καὶ νὰ τὸν ψήσῃ καὶ στὸ Δία καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς νὰ τοὺς πουλήσῃ, νὰ τοὺς δώσῃ, ἢ νὰ τοὺς κάμῃ ὅ, τι ἄλλο θέλει, μὰ πὸν εἶναι δικοὶ του. Ἐδῶ ὁ Σωκράτης μένει κατάπληκτος καὶ ὁ Κτήσιππος φωνάζει «Πυππᾶξ, ὦ Ἡράκλειε!» Μὰ ὁ Διονυσόδωρος τὸν ἐρωτᾷ: τί ἀπὸ τὰ δύο, ὁ Ἡρακλῆς εἶναι πυππᾶξ ἢ ὁ πυππᾶξ Ἡρακλῆς; Ἐπειτα ἀπ' αὐτὸ πιά τὸ ἀκαταμάχητο ἐπιχείρημα! Ὁ Κτήσιππος ἀναγκάζεται νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα καὶ νὰ τοὺς ἀνακηρύξῃ καὶ τοὺς δύο ἀκαταγώνιστους.

Τελειώνει τώρα ἡ ἐπίδειξη τῶν σοφιστῶν. Τὴν ἐπιτυχία καὶ τὴ νίκη ζητοῦσαν τὴν ἔχουν. Ὅλοι οἱ παρόντες τοὺς ἐγκωμίασαν, λέγει ὁ Σωκράτης, καὶ χειροκρότησαν καὶ ἔσκασαν στὰ γέλια. Ὅχι, ὅπως πρὶν, μόνον οἱ φίλοι τους, ἀλλὰ ὅλοι. Παρὰ ἴσχυος καὶ οἱ κολόνες τοῦ Ἀνκείου νὰ πάρουν μέρος στίς ἐκδηλώσεις τοῦ θανμασμοῦ. Ἐδῶ κατ' οὐσίαν τελειώνει τὸ Ε' ἐπεισόδιο. Ἐχομε ὅμως καὶ ἓνα ἐπίλογό, τὸ ἐγκώμιο πὸν ἔσκαμε ὁ Σωκράτης στοὺς σοφιστές. Μακαρισμένοι εἴστε, τοὺς λέγει, πὸν ξετελέψατε τέτοια σοφία σὲ τόσο λίγο χρόνο. Τὸ πὸν θανμαστό της εἶναι ὅτι δὲ σᾶς νοιάζει καθόλου γιὰ τοὺς πολλοὺς καὶ μάλιστα τοὺς σοβάρους καὶ μὲ ὑπόληψη ἀνθρώπους· μόνον γιὰ τοὺς ὁμοίους σας νοιάζεστε. Ὅσο γιὰ τὰ λόγια σας εἶμαι βέβαιος πὼς πολλὸν λίγοι θὰ τὰ ἀρέσουν, οἱ ὅμοιοί σας, οἱ ἄλλοι εἶμαι βέβαιος πὼς θὰ ντρέπωνται νὰ ἐλέγχουν ἄλλους μ' αὐτὰ, θὰ προτιμοῦσαν νὰ τοὺς ἐλέγχουν αὐτοὺς ἄλλοι. Ἀλλο πολιτισμένο σημάδι τῶν λόγων σας, ὅτι μὲ τὸ νὰ ἀρνιέστε πὼς ὑπάρχει τίποτε τὸ ὠραῖο, τὸ ἀγαθὸ, τὸ λευκὸ, δηλαδὴ τίς ιδέες, ράβετε τὰ στόματα τοῦ κόσμου· ὅτι ὅπως τὴν ἴδια ὥρα ράβετε καὶ τὸ δικό σας στόμα, αὐτὸ εἶναι τόσο χαριτωμένο πὸν ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὰ λόγια σας κάθε προσβλητικὸ τόνο. Μὰ τὸ πὸν σπυδαῖο εἶναι ὅτι τότο μεθοδικὰ καὶ μὲ τάξη εἶναι βαλμένα τὰ λόγια σας, πὸν οὐ πολλὸν λίγη ὥρα μέσῃ μπορεῖ ὁποιοσδήποτε νὰ τὰ μάθῃ· παράδειγμα ὁ Κτήσιππος. Καὶ τὸ ἐγκώμιο, μέσῃ σιὸ ὁποῖο βρίσκει τὸν τρόπο ὁ Πλάτων νὰ μᾶς δείξῃ πόσο κεφαλαιώδη σημασία δίνει σιὴ θεωρία τῶν ιδεῶν, τελειώνει μὲ μιὰ συμβουλὴ: Ἐτσι πὸν εἶναι ἡ τέχνη τους, καλὸ εἶναι νὰ φυλαχτοῦν· νὰ μὴ σιζητοῦν μπροστὰ σὲ πολὺ λίγο κόσμῳ. Μετά σὲ λίγῃ χρόνῳ θὰ μαθουν τὴν τέχνη τους ὅλοι καὶ δὲ θὰ τοὺς χρωστοῦν χάρη. Νὰ συζητοῦν κυρίως ἀναμειγῶς τους, τὸ πολὺ μπροστὰ σὲ ἓναν τρίτον, ἐκεῖνον πὸν προσφέρει ἀργύρια. Καὶ τὸ ἴδιο νὰ συστήσῃν καὶ στοὺς μαθητὲς τοὺς: νὰ συζητοῦν ἢ μὲ τοὺς δασκάλους τοὺς ἢ ἀναμειγῶς τους. Γιατί ὅ,τι σπάνιο, καὶ πολὺτιμο. Τοὺς παρακαλεῖ τέλος νὰ δεχτοῦν μαθητὲς αὐτὸν καὶ τὸν Κλεινία.

Ἐδῶ (304b) τελειώνει τὸ Ε' ἐπεισόδιο, ὅχι ὅμως καὶ ἡ σωκρατικὴ εἰρωνεία. Προτρέπει πάλι τὸν Κρίτωνα νὰ φοιτήσῃ καὶ αὐτὸς μαζί του στοὺς σοφιστές, ἀφοῦ, ὅπως αὐτοὶ ἰσχυρίζονται, οὔτε ἡ ἡλικία οὔτε τὸ μναλό του ἐμποδίζει κανέναν νὰ μάθῃ εὐκόλα τὴν τέχνη τους. Οὔτε πάλι, τοῦ λέγει, τὰ μαθήματα θὰ σὲ ἐμποδίσουν ἀπὸ τίς δουλειές σου.

Ἐτσι ἐτοιμάζεται ὁ ἐπίλογος τοῦ διαλόγου (304b—τέλος). Ἡ φιλοσοφία, τέτοια πὸν τὴν παρουσιάζει ὁ Πλάτων, δὲν ἔχει ἀντιπάλους μονάχα τοὺς σοφιστές. Εἶναι καὶ κάποιοι ἄλλοι καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀπευθύνεται τώρα. Εἶναι οἱ «σεμνοί», οἱ ἀνθρώποι μὲ ὑπόληψη. Ἄλλον εἶδους ἐχθροὶ τῆς φιλοσοφίας. Οἱ σοφιστές εἶναι ἐχθροί, γιατί

ἐπιτηδεύονται τὸ φιλόσοφο, ἐνῶ δὲν εἶναι τοῦτοι λένε πὼς ἡ φιλοσοφία καὶ οἱ φιλοσοφοῦντες εἶναι φαῦλοι καὶ καταγέλαστοι. Ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ; Κάποιος ἀπ' αὐτοὺς ἅμα τέλειωσε ἡ συζήτηση τοῦ Ἀνκείου πῆγε καὶ βρῆκε τὸν Κρίτωνα ἀγανακτισμένου καὶ ἀηδιασμένου μὲ πρόσωπα καὶ πράγματα. Κατηγοροῦσε περισσότερο ἀπ' ὅλους τὸν Σωκράτη πὸν δὲ ντρέπεται νὰ συζητᾷ μπροστὰ σὲ κόσμῳ τόσο ἄτοπα καὶ γελοῖα πράγματα. Γι' αὐτό, ἂν καὶ τοῦ ἀρέσουν οἱ συζητήσεις, ὁ Κρίτων διστάζει νὰ γίνῃ μαθητὴς τῶν σοφιστῶν καὶ τοῖμα ἔμμεσα νὰ συμβουλέψῃ καὶ τὸν Σωκράτη. Ποιὸς εἶναι αὐτός, ἐρωτᾷ ὁ Σωκράτης; Κάποιος ἀπὸ τοὺς δεινούς λογοποιοῦς. Αὐτὸ εἶναι ἀρκετὸ γιὰ τὸν Σωκράτη. Εἶναι, λέγει, ἀπ' αὐτοὺς πὸν σιέζονται στὰ σύνορα τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας. Καὶ τὰ δύο ἀγαθὰ πράγματα, ἀλλὰ ἐντοὶ εἶναι ἔξω καὶ ἀπὸ τὰ δύο, δὲν ἔχουν ἐπικέντρωσιν κομμῶν ἀλήθεια νὰ μᾶς προσφέρουν. Τὸ κακὸ εἶναι ὅτι ἐνῶ εἶναι ἔξω ἀπὸ αὐτὰ, ζητοῦν νὰ εἶναι ποῶτοι. Καὶ ἐπειδὴ σ' αὐτὸ τοὺς εἶναι ἐμπόδιο οἱ φιλόσοφοι πὸν ἐκκεπάζουν τὴν ἀμάθειά τους, τὰ βάζουν καὶ ὑ' αὐτοὺς καὶ μὲ τὴν φιλοσοφία. Μὰ ποῦπε κανεὶς νὰ τοὺς συμπαθᾷ· πρέπει νὰ δεχόμαστε ὅποιον, καὶ τὸν ταπεινότερο ἀκόμη ἐογᾶτη στὸν ἀγρὸ τοῦ πνεύματος. Καὶ τελειώνει ὁ ἐπίλογος μὲ τὴν συμβουλὴ στὸν Κρίτωνα, πὸν ἀνησυχεῖ γιὰ τὴν ἀγωγή τῶν παιδιῶν του, νὰ μὴ διστάζῃ νὰ τὰ προτρέπῃ σιὴ φιλοσοφία καὶ νὰ μὴ ταράσσεται ἀπὸ τοὺς σαύλους, μπορεῖ καὶ ἀνίκανους, πὸν ἐπιτηδεύονται τὸν φιλόσοφο. Νὰ ἀφήσῃ τοὺς φιλοσόφους καὶ νὰ βασανίσῃ τὴν ἴδια τὴν φιλοσοφία· καὶ ἅμα τοῦ φανῇ τέτοια, ὅπως τὴν νομίζει ὁ Σωκράτης, νὰ τὴν ἐπιδιώξῃ μὲ ζῆλο καὶ αὐτὸς καὶ τὰ παιδιά του.

Μὲ τὸν πολὺτιμο τοῦτο ἐπίλογον ολοκληρώνεται ἡ πλατωνικὴ θέση. Ὑστερα ἀπὸ τοὺς μεθοδικὸς ἀντιπάλους τῆς φιλοσοφίας, τοὺς ἐριστικὸς καὶ τοὺς σοφιστές, ἀνατρέπονται καὶ οἱ ἐξωφιλοσοφικοί, οἱ λογοποιοὶ καὶ οἱ ῥήτορες γενικά. Ἀλλὰ καὶ κατὰ ἄλλο· θεμελιώνεται ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου καὶ τῆς σκέψεως τὴν ὁποία δὲν ἀνέχονται οἱ λογοποιοί, καὶ πὸν ἔπος ποὶν (287bd, 295b) δὲν ἐπέτρεψαν οὔτε οἱ ἐριστικοί.

Ὁ «Εὐθύδημος» ἐνκαινιάζει τὴν περίοδο τῆς ὀριμότητος. Ὅταν ὁ Πλάτων τὸν ἔγραψε, εἶχε κίβλας ἰδούσει τὴν Ἀκαδημίαν του. Βρισκόμαστε λοιπὸν στὰ πρῶτα βήματα τῆς Ἀκαδημίας. Μοιάζει ἔτσι ὁ διάλογός μας—προτορεπτικὸς πρὸς φιλοσοφίαν καὶ ἀρετὴν—σὰν ἓνα πρῶτον ξεδίπλωμα, μιὰ ἐξαγγελία τοῦ ἔργου πὸν γίνεται μέσα σιὴν Ἀκαδημίαν. Πολλοὶ νεώτεροι ὑποστήριξαν ὅτι ὁ «Εὐθύδημος» δὲν ἔχει φιλοσοφικὸ περιεχόμενο. Εἰδικὸ φιλοσοφικὸ θέμα, ἀλήθεια, δὲν ἔχει. Τὸ θέμα του εἶναι πλατύτερο, γενικὸ. Ἐπιδιώκει νὰ ἐξάγῃ τὴ δική του μέθοδο καὶ τρόπο ἀγωγῆς καὶ τὸ περιεχόμενό της, ἀντιπαραθέτοντάς τα πρὸς τὰ ἀντίστοιχα τῶν σοφιστῶν, τῶν ἐριστικῶν καὶ τῶν ῥητόρων. Ἐχομε λοιπὸν τὴν ἴδια ὥρα ἐλεγχὸ ἀντιθέτων καὶ προβολὴ πολὺτιμων πλατωνικῶν θέσεων. Ἀν στὸν διάλογό μας κυριαρχεῖ τὸ δραματικὸ στοιχεῖο, ἡ φιλοσοφία δὲν ἀπουσιάζει. Ἡ δραματικότητα ἐξάγει τὴν ἀντίθεση, ἀλλὰ ἡ ἀντιπαρόθεση στηρίζεται καὶ σὲ μεθοδικὸ ἐλεγχὸ τῶν ἀντιπάλων, σὲ ἐρευνα καὶ πρῶτη θεμελίωση τῶν πλατωνικῶν ἀπόψεων. Ἀνὰ πρῶτη, γιατί τὸ τελικὸ ξεκαθάρισμα τους θὰ τὸ ἐπιχειρήσῃ πολὺ ἀργότερα ὁ Πλάτων μὲ τὴν «Πολιτείαν του».

Μᾶς λέγουν ἀκόμα ὅτι οἱ ἀντίπαλοί του δὲν ἦταν σιὴν πραγματικότητα ὅπως τοὺς παρουσιάζει ὁ Πλάτων στὸν «Εὐθύδημον» καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους διαλόγους του. Σωστά. Ἀλλὰ ὁ Πλάτων δὲν κάνει ἱστορία τῆς φιλοσοφίας, φιλοσοφεῖ. Δὲ διαβάσῃ λοιπὸν τὸν Πλάτωνα γιὰ νὰ γνωρίσωμε τοὺς σοφιστές· τὸν ἴδιο τὸν Πλάτωνα θέλωμε νὰ γνωρίσωμε. Ἐτσι παίρνει ἰδιαίτερη σημασία τὸ πὼς ὁ Πλάτων εἶδε τοὺς σοφιστές καὶ τοὺς ἄλλους ἀντιπάλους του, σὲ τί σκέψεις καὶ δρόμους τὸν ὁδήγησεν ἡ παρουσία τους. Ἀλλὰ καὶ ἔτσι ἰδωμένες οἱ πληροφορίες καὶ οἱ ἀπόψεις, πὸν δίνει γιὰ τοὺς ἀντιπάλους του, δὲν παύουν νὰ εἶναι πολὺτιμες καὶ γιὰ τὸν ἱστορικὸ τῆς φιλοσοφίας.

ΣΧΟΛΙΑ ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Michael Landmann «Philosophische Anthropologie», Berlin 1955, έκδοτ. Οίκος Walter de Gruyter and Co, σελ. 266.

Ο μικρός αυτός τόμος, που έχει τον αριθμόν 156/156α στην πασίγνωστη σειρά εκδόσεων Götschen, έχει συγγραφή από τον Καθηγητή του Πανεπιστημίου του Βερολίνου κ. Μ. Landmann με το σκοπό να δώσει στον αναγνώστη μια γενική άποψη του πεδίου της φιλοσοφικής ανθρωπολογικής έρευνας μαζί με τη μακράν ιστορική διαμόρφωση αυτού του κλάδου. «Πώς ο ίδιος ο άνθρωπος (μέσα στην ιστορία και κατά το παρόν) θεωρεί και σημασιολογεί τον εαυτό του» — αυτό είναι το θέμα του βιβλίου. Και πρέπει να αναγνωριστεί ότι ο συγγρ. το πραγματεύεται μεθοδικά, πυκνά και με έπαινετην ενημερότητα και σαφήνεια.

Υστερα από μια μακράν εισαγωγή, όπου διευκρινίζεται το νόημα της φιλοσοφικής Ανθρωπολογίας από τις προφίλοσοφικές ανθρωπολογικές θεωρήσεις και ξεχωρίζονται οι κύριοι σταθμοί στη μακράν ιστορία της, το βιβλίο περιλαμβάνει τέσσερα μέρη: Μέρος 1ο. Θεός και άνθρωπος. Θρησκευτική Ανθρωπολογία (ανθρωπολογικά στοιχεία στην Παλαιά και Καινή Διαθήκη, οι 5 κύριες θέσεις της Θρησκευτικής Ανθρωπολογίας και η άμφισβήτησή τους), σελ. 63-104. Μέρος 2ο. Ο άνθρωπος ως πνευματικό όν. Το υποκειμενικό πνεύμα. Λογική Ανθρωπολογία (ο δοξασμός του Λόγου, η εκθρόνιση του Λόγου, τα επιτεύγματα του Λόγου), σελ. 105-154. Μέρος 3ο. Άνθρωπος και ζωο. Βιολογική Ανθρωπολογία (η θέση του ανθρώπου μέσα στο ζωικό βασίλειο, η θεωρία της καταγωγής των ειδών και οι αντίπαλοί της, η ύψη του ανθρώπινου οργανισμού), σελ. 155-221. Μέρος 4ο. Ο άνθρωπος ως πνευματικό όν. Το αντικειμενικό πνεύμα. Πολιτιστική Ανθρωπολογία (ο άνθρωπος ως δημιουργός πολιτισμού, ο άνθρωπος ως δημιουργία του πολιτισμού), σελ. 222-259. Στο τέλος προσφέρεται και πίνακας βιβλιογραφικός, όπου αναγράφονται τα σημαντικότερα βοηθήματα.

Από την ανάλυση αυτή φαίνεται καθαρά πόσο μεθοδικό και πλήρες είναι το διάγραμμα αυτής της εργασίας και με πόση βαθύτερη διείσδυση στα κεντρικά προβλήματα εξετάζει ο συγγρ. το θέμα του. Το βιβλίο διαβάζεται με άνεση. Και είναι χρήσιμο (στον βιολόγο, ψυχολόγο, κοινωνιολόγο και παιδαγωγό) όχι μόνο γιατί προσφέρει μια γενική εποπτεία του πεδίου της φιλοσοφικής Ανθρωπολογίας, αλλά και γιατί με τις εύστοχες κριτικές παρατηρήσεις του οδηγεί τον αναγνώστη να σχηματίσει μια προσωπική και υπεύθυνη αντίληψη των ζητημάτων.

Ε. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ

NEA BIBLIA

Ν. Καζαντζάκη — Γ. Θ. Κακριδή «Ομήρου Ίλιάδα», Αθήνα 1955, σελ. 404.

Μ. Οικονόμου, Θρ. Σταύρου, Μαν. Τριανταφυλλίδη «Η γλώσσα μου. Κείμενα, γραμματική, ασκήσεις για την 5η και 6η Δημοτικού και τις πρώτες τάξεις της Μέσης Παιδείας» (Νεοελληνική Βιβλιοθήκη, σειρά Α', αριθ. 5) Αθήνα 1955, σελ. 280.

Arnold Gesell και Frances L. Pg «Η βρεφική και παιδική ηλικία εις το σύγχρονον μορφωτικών περιβάλλον. Παρακολούθησις της φυσικής αναπτύξεως κατ' οίκον και εις τα νηπιαγωγεία», μετάφρ. Κων. Μαχαίρα, παιδιάτρον. Αθήνα 1955, σελ. 475.

Αναστ. Γεωργοπαπαδάκου, καθηγ. του Αμερικανικού Κολλεγίου Θεσσαλονίκης «Ελληνική Γραμματολογία. Από τους μυθικούς χρόνους ως την εποχή του Ίουστινιανού», Θεσσαλονίκη 1955, σελ. 242.

Κωνστ. Δ. Κτιστοπούλου «Περί την ανάγνωσιν της Μινωικής γραφής» (ανάτ.), Αθήνα 1955.

Χρίστου Μ. Κεφάλα, καθηγ. του Πειραματ. Σχολείου του Πανεπιστημίου Αθηνών «Περί εξετάσεων εις τα σχολεία Μ. Εκπαιδεύσεως» Αθήνα 1955, σελ. 47 (λιθόγρ.).

Χρίστου Μ. Κεφάλα «Η παιδευτική αξία του μαθήματος των Μαθηματικών» (ανάτ.) Αθήνα 1955, σελ. 16.

Ιω. Ίωαννίδου, καθηγ. του «Νέα Τεχνική των Εκθέσεων δια τους υποψηφίους των Άνωτάτων Σχολών και τους μαθητάς των ανωτέρων τάξεων των Μέσων Σχολών» Αθήνα 1955 σελ. 176.

Γεωργίου Γ. Ζομπανάνκη, Εκπαιδευτικού Συμβούλου «Προβλήματα των Αγροτικών μας Σχολείων» τομ. Α' (Αθήνα 1955) σελ. 220.

Μανώλη Καλομοίρη «Τραγούδια για σχολικές, στρατιωτικές, εργατικές Χορωδίες» (Αθήνα 1955) σελ. 85.

Όλυμπίας Πικραμένου «Η προσχολική Αγωγή» (Άλεξάνδρεια 1955), σελ. 51.

«ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Στο μελέτημα του κ. Γ. Παπαχατζή («Διαβατικός σε σχολείο ενός άλλου πολιτισμού»), που δημοσιεύθηκε στο προηγούμενο τεύχος μας, να γίνουν οι ακόλουθες διορθώσεις:

Σελ. 306, σειρά 19 (από κάτω) αντί «άνεπιθύμητη ζωή» να διαβαστεί «άνεπιθυμητη ζωή».

Σελ. 307, σειρά 4 (από κάτω) αντί «άρρωστη νοσταλγία» να διαβαστεί «άρρητη νοσταλγία».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Δ' ΤΟΜΟΥ

Τεύχη 34-45, από Ίανουαρίου έως Δεκεμβρίου 1955

ΑΡΘΡΑ

ΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ (Ε. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ)

Σελ.		Σελ.
1	Προς τον Ένατο τόμο μας	161
33	Ποιότητες Πατριωτισμού	209
65	Παιδεία και Οικονομικά	257
97	Πρόβλημα κατ' έξοχον οικονομικό	289
129	Προσδοκούμε και εύχόμαστε	321
	Η Πανεπιστημιακή μας εκπαίδευση	
	Το πρόβλημα των εξετάσεων	
	Διαπιστώσεις της Στατιστικής	
	Κινδυνεύει η παιδεία μας;	
	Αυτοδιόρθωση, και όχι υποτέλεια	

ΜΕΛΕΤΕΣ

Σελ.		Σελ.
211	ΑΡΧΟΝΤΙΑΣ Β.: Η πρωτόγονη σκέψη στα λαϊκά έθιμα	217
	ΓΕΩΡΓΙΚΟΠΟΥΛΟΣ Χ. Κ.: Ο Άλβέρτος Άινστάιν και η θεωρία της σχετικότητας	131
163	ΔΕΛΜΟΥΖΟΣ Α.: Τα νέα αναγνωστικά του Δημοτικού Σχολείου	331
35	DUQUET PIERRE (μετ. Κ.Π. Λαζαρίδη) Το παιδικό σχέδιο	259
267	ΚΑΒΑΦΗΣ Π.Κ.: Η «Γραμματική της Νεοελληνικής» του Hubert Fernot	300
292, 323	ΚΛΕΑΝΘΟΥΣ — ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΥΡΣΙΝΗ: Η λειτουργία του λόγου και το σχολείο	142
135	ΛΟΓΟΘΕΤΗ Π. ΦΩΦΩ: Πηνελόπη Στ. Δέλτα	304
186	MEYLAN LOUIS (μετ. Δημ. Μάνου): Το πρωτείο της αγωγής	7
173	ΜΙΑΛΑΡΕΤ Γ.: (μετ. Νίκου Σωτηράκη): Μερικές ψυχολογικές πλευρές της διδασκαλίας των Μαθηματικών	74, 99
	ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ Α. ΣΤΑΥΡΟΣ: Εκπαιδευτικά Συνθήματα	
	ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. Κ.: Η θέση του C. G. Jung στην Ιστορία της Ψυχανάλυσης	
	ΕΥΔΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ: Η μετρική του Ακαθίστου Τύπου	
	ΠΑΠΑΔΑΚΗ-ΧΟΥΡΑΚΗ ΜΑΡΙΑ: Η χρησιμοποίηση του άριστερου χειριού από το μαθητή στο σχολείο	
	ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ Π.Ε.: Φιλοσοφική άποψη της Ιστορίας της Φιλοσοφίας	
	ΠΑΠΑΧΑΤΖΗΣ Γ.: Διαβατικός σε σχολείο ενός άλλου πολιτισμού	
	SOURIAU ETIENNE (μετ. Δημ. Μάνου): Η αισθητική αγωγή	
	ΤΕΡΖΑΚΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ: Η Έποχή μας και τα Νιάτα	

Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΡΑΞΗ

Σελ.		Σελ.
275	COUSINET R. (μετ. Ε.Π.Π.): Διδακτική και εκμάθηση	339
	ΚΩΒΑΙΟΣ Κ. ΜΙΧΑΗΛ: Η Μαθηματική απόδειξις. Προτάσεις της Γεωμετρίας	
49, 85, 118	ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Π.Κ.: Η παιδαγωγική αξία των επισκέψεων των μαθητών στα Μουσεία	
13	» : Πώς να μάθουμε γράμματα σ' όσους δεν ξέρουν	146
	MILLIEX ROGER (μετ. Μαρ. Παπαγιάννη): Έθνικη και ξένη παιδεία	
	ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ Ν.Κ.: Προβλήματα διδασκαλίας των αρχαίων κειμένων. Ο «Πρωταγόρας» του Πλάτωνος	
	ΤΑΤΑΚΗΣ Ν. Β.: Πλάτωνος «Ευθύδημος»	
	ΦΡΑΝΤΖΗ ΖΩΗ: Ο Jaques Dalcroze και η Ρυθμική Γυμναστική	

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Σελ.	Σελ.
ΑΓΓΛΙΑ	ΙΣΡΑΗΛ
Ἀγώνας κατὰ τῶν κακῶν παιδικῶν ἐφημερίδων 158	Ἀναλυτικὸ Πρόγραμμα τῆς Στοιχ. Παιδείας 158
ΓΑΛΛΙΑ	ΟΥΓΓΑΡΙΑ
Τὰ τοπικὰ ἀρχεῖα καὶ ἡ σπουδὴ τοῦ περιβάλλοντος 158	Μεταρρύθμιση τῆς Μέσης Παδείας 158
KOVARSKY VERA (μετ. Ν. Σωτηράκης): Ἡ ἐναντιωμένη ἀριστεροχειρία 316	ΟΥΝΕΣΚΟ
ΕΛΒΕΤΙΑ	Οἱ Ἀστυνομίες 17 χωρῶν μελετοῦν τὰ προβλήματα προστασίας τοῦ παιδιοῦ (μετ. Ἀθηνᾶς Καλογεροπούλου) 18
Δέκα χαρακτηριστικὰ τῆς παγκόσμιας ἐκπαιδευτικῆς δραστηριότητος κατὰ τὸ ἔτος 1954 157	Τὸ Τζεντζεχουάρο ἀρχίζει νὰ ζεῖ (μετ. Ἀθηνᾶς Καλογεροπούλου) 20
ΙΡΑΝΑΔΙΑ	Ἡ Γενικὴ Συνδιάσκεψις τῆς Οὔνεσκο στὸ Μοντεβιδέο (μετ. Ν. Σωτηράκη) ... 284
Ἐλεύθερα μαθήματα κατ' ἐκλογὴν τῶν Δασκάλων 158	ΔΙΕΘΝΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ
	ΣΤΡΙΦΤΟΥ-ΚΡΙΑΡΑ ΑΙΚ.: Διεθνῆ Συνέδρια γιὰ τὴν προσχολικὴ ἡλικία. 59

ΕΣΥ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΣΟΥ

Σελ.
ΧΑΡΒΑΤΗ Κ.Ν.: Τὸ φαινόμενο τῆς δυσλεξίας 21

ΣΧΟΛΙΑ

Σελ.	Σελ.
ΓΟΥΤΟΣ Π.Μ.: Anna Freud 206	Διεθνεῖς Συναντήσεις τῆς Γενεύης ... 287
Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ (Ε. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ)	ΕΥΔΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ: Περισσότερη εὐλάβεια στοὺς κορυφαίους μας πνευματικούς ἀνθρώπους 320
Μία ἀπαράδεκτη παρέμβαση 25	ΣΤΥΛΙΑΝΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤ.: Οἱ Ἐκπαιδευτικοὶ καὶ τὰ Μουσεία 28
Ὁ νέος Ἀκαδημαϊκὸς (Γ. Ἀθανασιάδης-Νόβας) 159	ΤΣΟΥΡΗΣ ΜΑΡΚΟΣ: Οἱ Μέσες Ἐπαγγελματικὲς Σχολές 29
Ἕνας ἀκόμη νέος Ἀκαδημαϊκὸς (Χρ. Καρούζος) 206	
Ἐθνικὴ Τραγωδία 287	

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Σελ.	Σελ.
ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ ΑΝΔΡΕΑΣ: Ε. Π. Παπανούτσου «Γνωσιολογία» 95	τῆς Πλώρης», «Ἡ Λυγερή», «Ὁ Ζητιάνος», «Παλιὲς Ἀγάπες» 256
ΕΥΔΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ: Ἀγγέλου Σικελιανοῦ «Ἀσκληπιός» 62	» Σταύρου Νικολαΐδου «Ἐλενόποντος—Ἡράκλεια Πόντου» 319
» Ἀρχαῖοι Ἑλληνες Συγγραφεῖς (Ἐπιμελητὴς ἐκδόσεως Ε. Π. Παπανούτσος. Ἐκδ. οἶκος Ι. Ν. Ζαχαροπούλου) 127	ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ Π.Ε.: Werner Jaeger «Paideia. Die Formung des griechischen Menschen» 31
» Κ. Α. Ρωμαίου «Μικρὰ Μελέτηματα» 207	Michael Landmann «Philosophische Anthropologie» 350
» Ἀνδρέα Καρκαβίτσα «Λόγια	

ΣΕΛΙΔΕΣ ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΕΣ

Σελ.	Σελ.
ΕΥΔΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ: Ἄ. Βικέλας 25	ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ Π.Ε.: Καλλιρρόη Ν. Ἐλεοπούλου 95
» Ὁ Ἰωάννης Συκουτρῆς καὶ ἡ Κύπρος 27	» Ἀλβέρτος Ἀϊνστάϊν 159

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Σελ.	32, 96, 128, 160, 256, 288, 320, 350
------	--------------------------------------

Νέα βιβλία

Ε. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ

«ΠΑΛΑΜΑΣ — ΚΑΒΑΦΗΣ — ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ»

Δεύτερη ἔκδοση πλουτισμένη μὲ νέα μελετήματα γιὰ τὸ ἔργο τῶν τριῶν Ποιητῶν.

Ἐκδοτικὴ Ἑταιρία ΙΚΑΡΟΣ

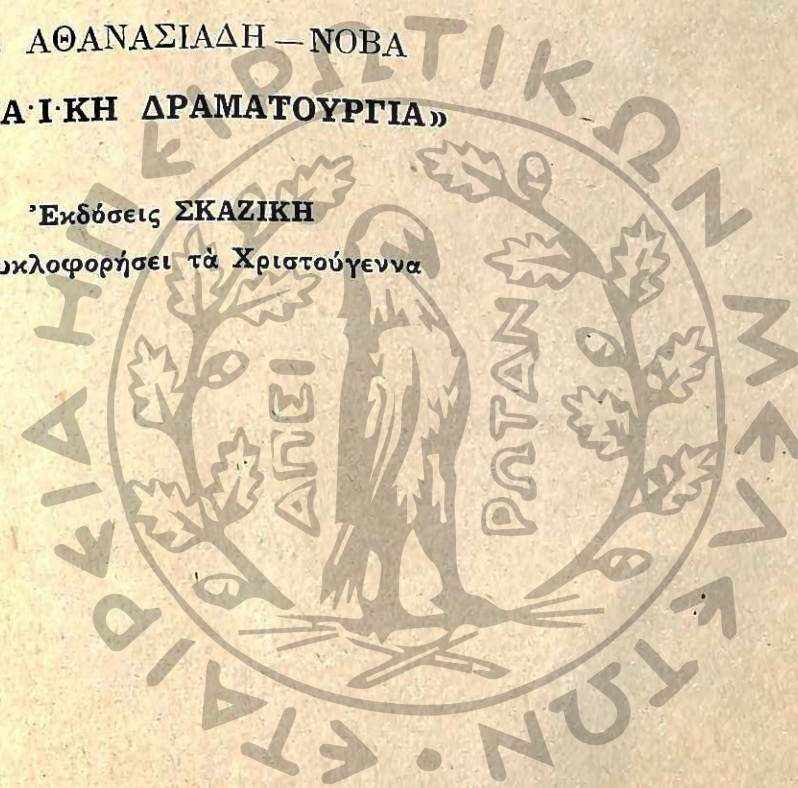
Θὰ κυκλοφορήσει τὰ Χριστούγεννα

ΘΕΜ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ — ΝΟΒΑ

«ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΔΡΑΜΑΤΟΥΡΓΙΑ»

Ἐκδόσεις ΣΚΑΖΙΚΗ

Θὰ κυκλοφορήσει τὰ Χριστούγεννα

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

μοναδικό στην Ελλάδα επιστημονικό
παιδαγωγικό περιοδικό, που αντιπροσωπεύει
την προοδευτική εκπαιδευτική κίνηση
στη χώρα μας, συμπληρώνει με το 1955

το 9^ο έτος τῆς ζωῆς της.

*Μὲ τὴ λήξῃ τοῦ Ἡμερολογιακοῦ ἔτους
παρακαλοῦνται οἱ συνδρομητές, πού παίρνουν τακτικά τὸ
περιοδικό μας, νὰ ἐμβάσουν τὴ συνδρομὴ τους (δρχ. 75)
γιὰ τὸ ἔτος 1955.*

*Ἡ «Παιδεία καὶ Ζωή» στηρίζεται ἀποκλειστικά
στὸ ἐνδιαφέρον τῶν συνδρομητῶν της.*

Η ΠΑΙΔΕΙΑ καὶ ΖΩΗ

γράφεται καὶ τυπώνεται μὲ προσωπικές δυ-
σίες τοῦ ἐπιτελείου τῶν Συνεργατῶν της.
Γι' αὐτὸ ἔχει τὸ δάρρος νὰ ἀπευθυνθεῖ πρὸς
τοὺς Ἀναγνῶστες της καὶ νὰ τοὺς παρα-
καλέσει νὰ συστήσουν τὸ περιοδικό στοὺς
φίλους των καὶ νὰ βοηθήσουν στὴν πλατύ-
τερη κυκλοφορία του.

